

Tartu Ülikool

Filosoofiateaduskond

Germaani, romaani ja slaavi filoloogia instituut

Saksa filoloogia osakond

Helle Blum

Eesti-saksa juhtimisalane sõjandusterminoloogia

Magistriprojekt

Juhendaja: Terje Loogus

Kaasjuhendaja: Reet Hendrikson

Tartu 2012

Sisukord

Sissejuhatus	3
1. Keel – kõikide käsutuses olev ressurss	5
1.1. Keelekorraldus Eestis	6
1.2. Keelekorraldus saksakeelses kultuuriruumis.....	7
2. Sõjandusterminoloogia	8
2.1. Eesti sõjandusterminoloogia hetkeseis	8
2.2. Saksamaa ja Austria sõjandusterminoloogia hetkeseis	10
3. Terminoloogiateooria põhimõisted	11
3.1. Terminoloogiateooria ja tõlkimine	13
4. Eesti-saksa juhtimisalane sõjandusterminoloogia. Praktiline töö	14
4.1. Uurimisobjekt ja eesmärk.....	14
4.2. Metoodika.....	15
4.2.1. Süstemaatiline ja <i>ad hoc</i> terminoloogiatöö	15
4.2.2. Terminoloogiatöö etapid	17
4.3. Praktilise osa kirjeldus.....	18
4.3.1. Korpuse koostamine ja terminite selekteerimine.....	19
4.3.2. Loendi täiendamine saksakeelsete vastetega.....	20
4.3.3. Tulemuse vormistamine	20
5. Analüüs	21
5.1. Üldisi probleeme	21
5.2. Allikatega seotud probleeme	22
5.3. Terminoloogilisi probleeme	23
6. Terminiloend	27
6.1. Eestikeelsete terminite register.....	68
6.2. Saksakeelsete terminite register	71
Resümee	73

Kasutatud allikad ja kirjandus	74
Zusammenfassung.....	77

Sissejuhatus

Käesolev magistritöö käsitleb sõjandusterminoloogiat. Töö eesmärk on tutvustada eesti- ja saksakeelse sõjandusterminoloogia üldist olukorda, leida selle näitlikustamiseks Kaitseministeeriumi sõjanduse ning julgeoleku- ja kaitsepoliitika terminoloogia komisjoni kinnitatud 150 juhtimisalasele sõjandusterminile usaldusväärsetest allikatest võimalikult täpsed saksakeelsed vasted ja tuua olemasolu korral ühtlasi välja saksa ja austria sõjanduskeele terminoloogilised erinevused. Koostatud terminiloendit on võimalik kasutada abimaterjalina nimetatud valdkonna tekstide eesti-saksa-eesti suunal tõlkimisel ja vastandatud mõistete võrdlemisel. Kuna terminid on loendisse kaasatud *ad hoc* meetodil, jääb mõistesüsteem selles katkendlikuks. Sellele vaatamata võib loendi aluseks võtta valdkonna mahukama terminipanga väljatöötamiseks.

Töö koosneb kolmest osast ja jaguneb kuueks peatükiks. Esimene osa annab ülevaate terminoloogia ja sõjandusterminoloogia olukorrast üldiselt ning selle arendamise ja korrastamisega tegelevatest institutsioonidest Eestis, Saksamaal ja Austrias. Samuti on esimeses osas põgusalt tutvustatud sõjandusterminoloogia valdkonnas seni tehtud uurimustöid ja välja antud sõnastikke ning ära toodud terminoloogiateooria põhimõisted. Sellele järgneb töö praktilise osa koostamise meetoodika kirjeldus ning terminiloendi koostamisel ette tulnud probleemide analüüs. Kolmanda osa moodustab 150 kirjega terminiloend, mis sisaldab eesti- ja saksakeelseid termineid koos definitsioonide ja/või selgituste ning asjakohaste märkustega. Kuna saksakeelsete vastete leidmine toimus läbi inglise keele, on loendis osutatud ka ingliskeelsetele terminitele. Terminiloendi järele on lisatud eesti- ja saksakeelsete terminite register, mis peaks hõlbustama loendi praktilist kasutust.

Praktilise osa aluseks olev terminite korpus on koostatud Balti maavägede doktriini alusel. Eestikeelsed terminid pärinevad sõjandusterminoloogia andmebaasist Militerm. Saksakeelsete vastete leidmisel on esmajoones tuginetud erinevatele Bundeswehri ja Bundesheeri välja antud eeskirjadele, aga ka sõjandusterminoloogia andmebaasile Millex ja muudele sõjandusalast juhtimist käsitlevatele väljaannetele.

Teema valik on peamiselt ajendatud autori isiklikust huvist valdkonna vastu ning võimalusest konsulteerida sõjandusterminoloogiaga igapäevaselt kokkupuutuvate asjatundjatega. Autor tänab Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste keelekeskuse terminoloog Reet Hendriksoni asjatundliku nõu ja edasiviiva kriitika eest. Samuti Walter Wintschaleki Austria Bundesheeri

keeleinstituudist, tänu kellele sai autor osa kahest Austrias toimunud sõjandusterminoloogia konverentsist ning viia end kurssi erinevate riikidega tehtava sõjandusterminoloogia alase koostöö ja probleemidega. Ilma Walter Wintschaleki toeta saksakeelsete materjalide hankimisel ei oleks praktilise osa loendi koostamine olnud mõeldavgi. Loomulikult kuulub autori suur tänu ka juhendaja Terje Loogusele tema igakülgsede nõuannete ja julgustuse eest.

1. Keel – kõikide käsutuses olev ressurs

Tänapäeva teadmispõhises ühiskonnas ei sea kommunikatsiooni ning keele kui selle vahendaja tähtsust kahtluse alla enam keegi. Keeleoskusest on saanud möödapääsmatu eeltingimus edukaks läbilöömiseks peaaegu kõikidel elualadel. Seejuures ei käi jutt mitte ainult keeleoskusest erinevate võõrkeelte valdamise mõttes – mis on rahvusvahelistumist silmas pidades muidugi samuti vaieldamatult tähtis –, vaid ka õigest ja selgest emakeelest kui suhtluspartnerite ning laiemalt võttes ettevõtete visiitkaardist. Keelest on saanud edu võti.

Kõikjal, kus töödeldakse, esitatakse, vahendatakse ja rakendatakse oskusteavet, on paratamatult tarvis terminoloogiat.¹ Terminoloogia on:

- ühe kindla eriala oskussõnavara (mõisted koos nende tähistuste ehk terminite ehk oskussõnade või sõnaühenditega),
- terminoloogiatöö ehk oskussõnavara kogumine, kirjeldamine ja terminipankades või sõnastikes kättesaadavaks tegemine,
- terminiõpetus ehk terminoloogiatöö metoodika teoreetilised alused ning oskussõnavara keeleteaduslik uurimine.²

Kuigi aeg-ajalt võib endiselt kohata väärarusaama, et terminoloogia on keeleõpetuse ja -teaduse mure ning haridus- ja teadusministeeriumi pädevus, annavad erinevates asutustes, organisatsioonides ja ettevõtetes loodud terminoloogi ametikohad tunnistust sellest, et terminoloogia on siiski eeskätt – ent mitte ainult – valdkonnakeskne probleem. Korrastatud terminoloogia vähendab ajakulu suhtlemisel ja dokumentide koostamisel, hoiab ära vigase teabe esitamise tõttu tekkida võiva kahju ja sellest tulenevad ülemäärased kulud ning aitab vältida topelttööd. Samuti peegeldub korrastatud terminoloogias kvaliteet ja sellest lugupidamine. Eesti Terminoloogia Ühingu juhatuse esimees Siiri Lauk nendib praktikale tuginedes, et „aastate pikku kujunenud tava kohaselt loovad ja korrastavad mingi kindla ala termineid erialaasjatundjad, kaasates tegevusse filolooge või lingviste. Eri valdkondade terminoloogia ei ole, ega saagi olla, ühe ametkonna või ministeeriumi pädevus.”³

¹ Rat für Deutschsprachige Terminologie. Terminologie. Grundlage für Fachkommunikation, Fachinformation, Fachwissen in der mehrsprachigen Informationsgesellschaft. 2005. Minu tõlge. http://www.iim.fh-koeln.de/radt/Dokumente/RaDT_Terminologie.pdf. (08.05.2012)

² *Ibid.*

³ Lauk, S. Kelle mure on eesti oskuskeel. 2008.

http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7838:kelle-mure-on-eesti-oskuskeel&catid=11:varia&Itemid=16&issue=3231. (08.05.2012)

Terminoloogiatöö eeldab erialateadmiste, keeleoskuse ja terminiõpetuse aluste tundmise ühendamist.

1.1. Keelekorraldus Eestis

Kuna keel on kõikide kasutuses olev ühisressurss, ei saa selle käsutamine olla meelevaldne. „Soovimatute keelemuutuste vältimiseks on vajalik eesti keele arengu pidev teaduslik jälgimine, ebasoovitavaid muutusi tõrjuv keelekorraldus, eesti keele seadusandlik kaitse ja järelevalve.”⁴ Nii on meil olemas keelt kaitsvad ja selle arengut suunavad keelesaadus, eesti kirjakeele norm ja eesti keele arendamise strateegilised kavad, millest praegu kehtib eesti keele 2011.–2017. aasta arengukava. Kõik need aitavad tagada eesti keele kaitset, püsimist, arenemist ja toimimist ning annavad ette riiklikul tasandil suunised, mille järgi seda eesmärki saavutada.

Eesti keele arendamise strateegias (2004–2010) on keelekorraldust määratletud kui kirjakeele teadlikku arendamist, rikastamist, stabiliseerimist ja ajakohastamist. Selle praktiline väljund on keelehoole – „keelekorralduse soovitude elluviimine, praktilised toimingud keelekasutuse paremaks ja tõhusamaks muutmiseks, keelesoovituste seletamine, levitamine ja õpetamine. Nii keelekorraldus kui ka keelehoole on pidev protsess, mille kulgu dikteerivad ühiskonna esitatavad konkreetsed nõudmised.”⁵ Üks keelekorralduse tähtis osa on oskuskeelekorraldus, mis arvestab veel oma spetsiifilisi, allkeele eripärast johtuvaid eesmärke ja ülesandeid.⁶

Tiiu Erelt määratleb oskuskeelekorraldust kui oskuskeele teadlikku arendamist, mille eesmärgiks on „selge ja ladus oskuskeel, milles saab mõelda, kirjutada ja rääkida kõigil erialadel.”⁷ EVS-ISO 1087–1:2002⁸ standardi järgi on oskuskeelekorraldus ehk terminikorrastus kõik tegevused mingi valdkonna terminoloogia arendamiseks, täiustamiseks, kasutuselevõtuks ja levitamiseks. See hõlmab „kõiki terminoloogiatöö aspekte ning üks ta eesmärke on saavutada sõnavara reguleerimine tesauruste, terministandardite ja muude normivate dokumentidega.”⁹ Kirjakeele allkeelena kehtivad oskuskeelele ka kõik kirjakeelele

⁴ Eesti keele arendamise strateegia 2004–2010. http://www.eki.ee/keelenoukogu/strat_et.pdf. (08.05.2012)

⁵ *Ibid.*

⁶ *Ibid.*

⁷ Erelt, T. Terminõpetus. Tartu 2007. Lk 14.

⁸ EVS-ISO 1087-1:2002 Terminoloogiatöö. Sõnastik. Osa 1: Teooria ja rakendus. Tallinn 2002.

⁹ *Ibid.*

esitatavad nõuded, kuid teatud iseärasuste tõttu (täpsus, reguleeritus, korrastatus) on sel lisaks õigus oma normidele.

Eesti oskuskeelekorraldust toetavad Eesti Keele Instituut, Justiitsministeerium, erialade terminikomisjonid, kõrgkoolid, Haridus- ja Teadusministeerium ning Eesti Terminoloogia Ühing. Viimasel on väga tähtis ülesanne Eestis tehtava terminoloogiatöö koordineerimisel ja rahvusvahelise koostöö korraldamisel teiste terminoloogiaasutustega. Lisaks arvukatele oskussõnastikele on oluline saavutus erinevate valdkondade terministandardid.

1.2. Keelekorraldus saksakeelses kultuuriruumis

Saksamaal ei ole saksa keel ega selle kaitse ja järelevalve seadusesätetesse jõudnud. Juba põhiseaduses puudub passus saksa keele kui riigikeele kohta. (See ei puuduta teisi saksakeelseid riike Austriat, Šveitsi ja Liechtensteini.) Tulevikus võib olukord muutuda, sest poliitikamaastikul on käimas teemakohased arutelud ning rahva seas korraldatud küsitlused näitavad toetust saksa keele jõudmisele vähemalt põhiseadusesse.¹⁰

Keeleseadus kui selline puudub kogu saksakeelses kultuuriruumis. Saksamaal on selle vastuvõtmist toetavad aktivistid välja töötanud ja avaldanud seaduse projekti¹¹, kuid olulist poolehoidu keele kaitsmise suhtes seadusega ei ole seni üles näidanud ei valitsus ega olulised huvirühmad. Saksamaa liiduvalitsus on välja öelnud seisukoha, et ta ei pea keelekaitseseadusi sobivaks keelehoolde vahendiks ning et kui taolised seadused üldse mingit mõju avaldavad, on selle kasulikkus küsitav, sest range kinnipidamine ametlikult õigeks peetavatest põhimõtetest vähendab keele kohandumisvõimet.¹² Niisamuti on keeleseaduse vastast seisukohta väljendanud keeleteaduse esindajad – näiteks Institut für deutsche Sprache, Gesellschaft für deutsche Sprache ja Deutsche Gesellschaft für Sprachwissenschaft.¹³

Seaduse ettekirjutuste puudumisele vaatamata on saksakeelses kultuuriruumis välja kujunenud tugev oskuskeelekorraldus. Arenenud on lausa eraldi nn terminoloogiaturg, mis pakub terminoloogiaalaseid teenuseid nagu tellimusel sõnastike ja andmepankade koostamine,

¹⁰ Deutscher Bundestag. Deutsch im Grundgesetz. 2010.

http://www.bundestag.de/dokumente/analysen/2010/Deutsch_im_Grundgesetz.pdf. (08.05.2012).

¹¹ Gizewski, C. So könnte ein Sprachgesetz aussehen. Entwurf einer Bund-Länder-Vereinbarung „über die allgemeine Amts- und Verkehrssprache Deutsch in der Bundesrepublik Deutschland“. 2001.

<http://deutschesprachwelt.de/berichte/gesetz/gizewski04.shtml>. (08.05.2012)

¹² Braselmann, P; Ohnheiser, I. Frankreich als Vorbild? Sprachpolitik und Sprachgesetzgebung in europäischen Ländern. Innsbruck 2008. Lk 23.

¹³ *Ibid.*

nõustamine, dokumentatsiooni koostamine, tehniline tugi, koolitused jne.¹⁴ Terminoloogiat saab õppida paljudes ülikoolides ja kõrgkoolides. Standardimise eest kannavad hoolt Deutsches Institut für Normung (DIN), Österreichisches Normungsinstitut (ON) ja Schweizerische Normen-Vereinigung (SNV), aga ka erinevate erialade organisatsioonid ja ühendused. Ühiseid terminoloogiaprobleeme arutatakse 1994. aastal asutatud saksakeelse terminoloogia nõukogus Rat für Deutschsprachige Terminologie.¹⁵

2. Sõjandusterminoloogia

Keele areng toimub paralleelselt ühiskonna arenguga: kui muutub tegelikkus, muutuvad ka sõnad. Sõjanduslase terminoloogia ajalugu ja arengut tavatsetakse vaadelda vahetuvate võimude võtmes. Nii räägitakse eesti sõjanduskeele puhul esimese vabariigi aegsest, Nõukogude okupatsiooni aegsest ja Eesti vabariigi taasiseseisvumise järgsest terminoloogiast. Saksakeelse sõjandusterminoloogia kohta leiab eelkõige Austria-Ungari, Kolmanda Riigi ja SDV sõjanduskeelt käsitlevaid töid. Terviklik käsitlus saksa sõjanduslase terminoloogia arengust puudub, sest seda ei saa vaadelda lineaarselt nagu eesti sõjandusterminoloogia arengut.

Kuna varasemates sõjandusterminoloogia alastes töödes (Laarmann, Lepik, Püssim, 2001; Paimla, 2007; Tameri, 2009) on keeleajaloolist aspekti väga palju käsitletud, ei hakka autor seda siinkohal kordama, vaid piirdub tänase seisuga kirjeldamisega. Oluline on mõista, et igasugused kaitsevägega seotud muudatused ning riigikaitse ja julgeoleku seisukohast tähtsad sammud (rahvusvaheline koostöö, liitumine ühenduste või organisatsioonidega) toovad kaasa ka muudatusi erialases sõnavaras ning nõuavad pidevat terminoloogiatööd: uute terminite loomist, vanade läbivaatamist, defineerimist, ühtlustamist, andmete avaldamist jne.

2.1. Eesti sõjandusterminoloogia hetkeseis

Hüplikule arengule tagasi vaadates võib öelda, et eesti sõjandusterminoloogia on tänaseks saavutanud oma stabiilsuse. See ei tähenda loomulikult probleemide puudumist, vaid seda, et nendega tegelemine on muutunud järjepidevaks.

¹⁴ Rat für Deutschsprachige Terminologie. Terminologie. Grundlage für Fachkommunikation, Fachinformation, Fachwissen in der mehrsprachigen Informationsgesellschaft. 2005. http://www.iim.fh-koeln.de/radt/Dokumente/RaDT_Terminologie.pdf. (08.05.2012).

¹⁵ Vt lähemalt Rat für Deutschsprachige Terminologie, <http://www.radt.org/>. (08.05.2012)

2003. aastast alates käib regulaarselt koos Kaitseministeeriumi juures tegutsev sõjanduse ning julgeoleku- ja kaitsepoliitika terminoloogia alaline komisjon, mille töös osalevad Välisministeeriumi, Kaitseväe Peastaabi, Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste, Kaitseliidu, Eesti Keele Instituudi ja kõikide väeliikide esindajad.¹⁶ Komisjoni mahukaimaks projektiks on seni olnud sõjanduse, julgeoleku- ja kaitsepoliitika terminoloogia korrastamise ehk NATO-projekt, mille aluseks on võetud ingliskeelne AAP-6¹⁷ sõnastik. Läbi töötatud terminid sisestatakse koos definitsioonide ja vastetega erinevates keeltes Militermi andmebaasi, mis on avalikkusele tasuta juurdepääsetav ja reaalajas kasutatav. Kuigi Militermiga seoses on kritiseeritud, et teatud valdkondadest on palju termineid puudu, andmebaas ei ole kasutajasõbralik ja sisaldab vananenud kandeid,¹⁸ on juba asjaolu, et meil on olemas avalikkusele tasuta kättesaadav sõjandusterminite andmebaas, märkimisväärne saavutus. Enamasti jäävad taolised terminoloogiatöö viljad asutuste seinte vahele või neid tuleb osta teenusena. Lisaks on sõnastiku või terminipanga koostamine aeganõudev meeskonnatöö ja selle mahukus kasvab ajaga. NATO-projekt tähistab olulist edusammu eestikeelses sõjandusterminoloogias veel sellepärast, sest seda on algusest peale püütud ellu viia tänapäevaseid terminite sisulisi ja korralduslikke põhimõtteid silmas pidades.¹⁹

Teiseks tuleb eesti sõjandusterminoloogiaga seoses kindlasti ära märkida Kaitseväe Ühendatud Õppeasutuste Kaitseväe keelekeskuse roll. Peale terminoloogia arendamise ning sõjandusalaste tekstide tõlkimise ja toimetamise kannab KVÜÕA Kaitseväe keelekeskus hoolt oma õppurite, tulevaste Eesti kaitseväe ohvitseride keeleoskuse arendamise eest. Eestikeelse sõjandusterminoloogia õpetamisele lisaks on see lõimitud ka õppeasutuse teiste õppeainetega. See aitab õiget, nii erialastele kui ka keeleliste nõuetele vastavat terminoloogiat kinnistada ning juhtida tähelepanu laialt levinud inglise keele ja eriti ingliskeelsete lühenditega pikitud „pidžin-militaarkeelele”²⁰ liialdamise probleemile.

Kokkuvõttes võib öelda, et võrreldes paljude teiste erialakeeltega on eesti sõjanduse oskuskeel täna eelisseisus, kuna valdkonna terminoloogiakomisjonil on selja taga peaaegu

¹⁶ Kaitseministeerium. <http://www.mod.gov.ee/et/sojandusterminoloogia>. (09.05.2012)

¹⁷ NATO Glossary of Terms and Definitions.

¹⁸ Vt näiteks T. Tameri magistritööd „Eesti Kaitseväe logistikaterminoloogia korrastamine” (2009) või R. Paimla magistritööd „Jalaväetaktika terminite ühtlustamine” (2007).

¹⁹ Soon, T. Mõni ääremärkus terminoloogi töölaualt. 2010.

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=51920/Tiina+Soon.+M%F5ni+%E4%E4rem%E4rkus+terminoloogi+t%F6%F6laualt.pdf>. (10.05.2012)

²⁰ Rutiku, S. Kuidas rääkida sõjast? Mõtisklus militaarkeelest. 2003. http://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2011/03/KVUOA_Toimetised_2.pdf. (10.05.2012).

10-aastane töökogemus. See on kätte näidanud tegutsemise suuna ning hoidnud probleemide lahendamise päevakorras. Rahvusvahelist koostööd tehakse NATO Sõjalise Komitee terminoloogiakomisjoniga (NATO MCTC), „mis on andnud kindlustunde, et meie probleemid ei tähenda miskit eestlastele eriomast, oskamatust või saamatust, vaid samade küsimustega maadlevad teisedki, ka suurriigid ja -keeled.”²¹ Sõjandusterminoloogia teemat käsitletakse jooksvalt ajakirjades Sõdur ja Kaitse Kodu. Samuti on erinevate valdkondade terminoloogilisi probleeme lahatud KVÜÕA lõputöodes (vt joonealust märkust nr 18) või ka Tartu Ülikooli magistriprojektides (näiteks Helen Köhleri „Inglise-eesti maismaaoperatsioonide seletussõnastik”, 2005). Sõnaraamatutest on uusimad 2000. aastal välja antud „Inglise-saksa-eesti pioneerialane sõnaraamat” (koostanud Virve Kortel) ja 2001. aastal ilmunud „Väike eesti-inglise-prantsuse-rootsi-saksa-soome-vene sõjanduse sõnastik” (koostanud Honkanen, Raag jt).

2.2. Saksamaa ja Austria sõjandusterminoloogia hetkeseis

Saksamaal kuulub liidu kaitseministeeriumi alla Bundeswehri keeleõppe ja sõjandusterminoloogia alase töö eest vastutav eraldi ametiasutus Bundessprachenamt (BSprA).²² Asutuse peakontor asub Kölni lähisel Hürthis, kuid struktuuri poolest on see tihedalt seotud Bundeswehri ja ning teenistuskohad jagunevad üle kogu Saksamaa. Bundessprachenamti töötajate arv ulatus 2009. aasta seisuga üle 970. Asutusel on eraldi osakonnad keeleõppeks ning peamiselt kaitseministeeriumile suulise ja kirjaliku tõlke ning terminoloogiateenuste osutamiseks. Tuge pakutakse enam kui 30 keelesuunas. Väga suur rõhk on sõjaväelaste keelelisel ja kultuurilisel ettevalmistamisel välismissioonideks.

BSprA terminoloogia- ja leksikograafia osakonna peamine eesmärk on oma tööga sõjaväelaste oskuskeele alase väljaõppe edendamine ja kaitseministeeriumi tõlketöö toetamine. Nii kogutakse, töötatakse läbi ning valmistatakse osakonnas (mh elektrooniliseks kasutamiseks) ette erinevates keeltes terminoloogiat, antakse oskuskeele alast nõu, hinnatakse erialatekstide terminoloogilist kvaliteeti ning kooskõlastatakse tööd teiste osakondadega. Tulemus on vormistatud leksikograafilises infosüsteemis LEXIS, mida Eesti Militermile sarnaselt ei ole avalikkusele juurdepääsetavaks tehtud. Inglise sõjanduskeele õppimise

²¹ Soon, T. Mõni ääremärkus terminoloogi töölaualt. 2010.

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=51920/Tiina+Soon.+M%F5ni+%E4%E4rem%E4rkus+terminoloogi+t%F6%F6laualt.pdf>. (10.05.2012).

²² Bundessprachenamt. <http://www.bundessprachenamt.de/>. (10.05.2012)

huvilistele on Bundessprachenamt välja andnud mahuka kolmeköitelise glossaari.²³ Asutuse kodulehel osutatud terminoloogiaalaseid infomaterjale ei ole autoril õnnestunud kätte saada.

Austrias on Bundessprachenamtile sarnastes ülesannetes Austria riigikaitseakadeemia juurde kuuluv Sprachinstitut des Bundesheeres (SIB)²⁴, mis asub Viinis. Austria sõjandusterminoloogia ühtlustamine ja normimine ning uute terminite loomine jääb SIBi eeskirjade ja terminoloogia osakonna vastutusalasse. Tähtsal kohal on instituudis ka mitmekeelne terminoloogiatöö. Viimastel aastatel on välja antud mitmeid kakskeelseid sõnastikke, kus pearõhk on erinevate keelte mõistesüsteemide võrdlemisel. Enamjaolt on need valminud koostöös naaberriikidega, ent projekti tasandil on algust tehtud teistegi partnerriikide, sealhulgas soome, rootsi ja eesti keele võrdleva sõnastiku koostamisega.

Saksamaa ja Austria sõjandusterminoloogia kohta autorile teadaolevalt teoreetilisi uurimustöid kirjutatud ei ole. Pigem on uurijaid sõjanduskeele valdkonnas huvitanud sõdurite žargoon või sõjanduskeel kindlal ajaloolisel perioodil – näiteks SDV ajal. Niisamuti ei ole keeleprobleemide käsitlemine jõudnud saksakeelsetesse sõjandusajakirjadesse. Viimasel aastakümnel ilmunud sõjandussõnastike seas domineerivad eespool nimetatud Austria keeleinstituudi sõnastikud. Varasemast ajast on rohkesti inglise ja vene keele suunalisi sõnaraamatuid. Kui Bundesheeri eesti keele sõnastiku projekt lõpule jõuab, on see eesti keeles mõistagi esmakordne.

3. Terminoloogiateooria põhimõisted

Nagu punktis 1 mainitud, tähistab sõna *terminoloogia* kolme erinevat mõistet: kindla eriala oskussõnavara, oskussõnavara kogumist, kirjeldamist ja kättesaadavaks tegemist ning selleks rakendatava meetodika teoreetilisi aluseid. Käesolevas punktis on ära toodud terminoloogiateooria põhimõisted, mis on igasuguse terminoloogiatöö alustala.

Terminoloogiateooria hõlmab oskuskeelt, termineid ja neile esitatavaid nõudeid. Oskuskeel on kirjakeele allkeel, mis „tekib erialases keskkonnas, looduna ennekõike ala eriteadlaste poolt, keda sunnib selleks praktiline vajadus: seda keelt on vaja alasiseseks suhtluseks ning

²³ Bundessprachenamt. Militärisches Studienglossar. Englisch. 2001.

²⁴ Sprachinstitut des Bundesheeres. <http://www.bmlv.gv.at/organisation/beitraege/lvak/sib/sib.shtml>. (10.05.2012)

oma uurimus- või töötlusobjekti tunnetamiseks.”²⁵ Oskuskeelele on omane spetsiifiline sõnavara ning eriomased väljendid ja konstruktsioonid ning selle loomine ja arendamine toimub teadlikumalt kui üldkeele arendamine.

Oskuskeel on tihedalt seotud erialade ja nende mõistestike ehk mõistete kogumiga. „Eesti keele seletava sõnaraamatu” (2009) järgi on mõiste esemeid ja nähtusi nende oluliste tunnuste, seoste ja suhete kaudu peegeldav abstraktse mõtlemise vorm. Termin ehk oskussõna on mõiste nimetusüksus, mida ei saa kunagi paika panna mõistet tundmata.²⁶ Oskuskeele loomisel ja arendamisel võetaksegi seega aluseks eriala mõisted. „Klassikalise skeemi järgi tuleb terminisüsteemi loomisel kõigepealt kindlaks määrata asjaomane mõistestik, mõisted korraldada kindlaks süsteemiks ja täpselt määratleda (defineerida) ning siis hoolt kanda selliselt korrastatud mõistesüsteemile vastava terminisüsteemi saamise eest. Praktilises terminoloogiatöös muidugi ei toimu kõik need tööjärgud alati eraldi üksteise järel, vaid sageli kombineeruvad.”²⁷ Sellegi poolest jääb kehtima mõistest lähtumise nõue.

Mõistet tähistab niisiis termin. Oskuskeele praktilisest eesmärgist tulenevalt esitatakse terminile kindlad nõudmised: „termin olgu võimalikult ühetähenduslik, süsteemne, selge, täpne, ökonoomne, edasituletuseks sobiv ning muidugi vastaku kõigile keelereegleile.”²⁸ Nende nõuete võimalikult täpne järgimine aitab tagada termini otstarbekuse ehk selle, et termin annab keeleliselt kõige paremini ja selgemini edasi oma tähistatavat mõistet.

Kõikide mõiste oluliste tunnuste, seoste ja suhete kajastamine ühes terminis ei ole mõeldav. Seetõttu tuleb mõistet selle edasiandmiseks kas määratleda või mõnel muul viisil esitada. Erelt²⁹ on mõistete sisu, mahu või ka mõlema avamise võimalustena nimetanud järgmised: teiste keelte vasted, piirdeselgitused, puhtkeelelised ümbersõnastused, määratlused, entsüklopeedilised kirjeldused (mõistete ajalooline kujunemiskäik, tänapäevane selgitus, käibimine, allmõisted), kontekstpiiritlused (mõistet avab ja lihvib kaastekst), tsitaatnäited, käsitusviited (viited selle kohta, kust mõistete kohta lähemalt saab lugeda), seled (joonistused, fotod, joonised, skeemid, valemid jne) ning terminiloomeandmed.

²⁵ Erelt, T. Terminõpetus. Tartu 2007. Lk 338.

²⁶ Erelt, T. Terminõpetus. Tartu 2007. Lk 25.

²⁷ Kull, R. Kirjakeel, oskuskeel, üldkeel. Tallinn 2000. Lk 100.

²⁸ *Ibid.*

²⁹ Erelt, T. Terminõpetus. Tartu 2007. Lk 376.

Terminoloogiatöös on levinuim siiski määratlemine ehk defineerimine – „mõiste kirjeldus tuntud mõistete kaudu ning enamasti sõnade, vahel ka valemite abil.”³⁰

Nõuetekohaselt välja töötatud terminid ja määratlused loovad tugeva silla mõtlemise ja keelilise maailma vahel. See on tähtis nii oskusteabe omandamise kui ka edasiandmise, see tähendab kogu eriala arengu seisukohast.

3.1. Terminoloogiateooria ja tõlkimine

Oma töös sõltub tõlkija kvaliteetsetest kahe- või mitmekeelsetest sõnastikest. Tõlkija ülesanne on anda eelkõige edasi lähteteksti sisu ning teha seda sellisel kujul nagu sihtteksti emakeelena kõneleja teeks. A. Tavast toob siin paralleeli terminoloogiatöö mõistest lähtumise nõudega: „terminoloogiatöö onomasioloogilisuse ehk mõistest lähtumise nõudega on tõlkimisel analoogne vajadus lähtuda sihtkeelse teksti kirjutamisel teate sisust, mitte lähteteksti keelilisest vormist. Siin viib semasioloogiline, lähtekeele vormist lähtuv mõtteviis süstemaatiliste sisuvigadeni.”³¹ Sellepärast peaksid tõlkeabimaterjalid peale erinevates keeltes terminite sisaldama ka nende määratlust või avama mõisted mõnel muul viisil (vt eelmist punkti). Vaid see, kui tõlkija suudab mõiste paigutada mõistesüsteemi ja/või vähemalt mõistevälja, aitab tagada mõistet tähistava termini õige kasutuse.

EVS-ISO 1087-1:2002³² standardi järgi on mõistesüsteem mõistete hulk, mis on struktureeritud vastavalt mõistete suhtele. Tõlkija jaoks tekitab kõige sagedamini probleeme see, et erinevates keeltes ei pruugi mõisted olla ühtviisi suhestatud. Mõtlemine on kultuuriti erinev ning iga keel vahendab maailma omamoodi. Sellest tulenevalt võib sihtkeele mõiste tihti olla kas kitsam või laiem kui lähtekeele mõiste või siis üldse puududa. „Traditsioonilise terminoloogiateooria järgi ei sõltu mõiste olemasolu või sisu keelest, vaid üksnes kultuuriruumist, näiteks juuramõistete puhul vastava riigi seadustikust.”³³ Mõistesüsteemide erinevusest tingitud probleemide lahendus sõltub tõlkeolukorrast, muu hulgas näiteks teksti eesmärgist ja sellest, kas taotluseks on kodustav või võõrandav tõlge, kuid juba nende probleemide äratundmine eeldab sisust/mõistest lähtuvat käsitust.

³⁰ Erelt, T. Terminõpetus. Tartu 2007. Lk 49.

³¹ Tavast, A. Onomasioloogia ja semasioloogia vahekorras oskuskeeles. Magistritöö. Tartu 2002. Lk 89.

³² EVS-ISO 1087-1:2002 Terminoloogiatöö. Sõnastik. Osa 1: Teooria ja rakendus. Tallinn 2002.

³³ Tavast, A. Onomasioloogia ja semasioloogia vahekorras oskuskeeles. Magistritöö. Tartu 2002. Lk 45.

Üha tihedama rahvusvahelise koostööga seoses on päevakorda kerkinud kõikvõimalike erialade terminoloogia standardimine, mis hõlbustab loomulikult ka tõlketööd. „Standardite väärtus seisneb nende läbimõelduses. Nad on mõistelisena koostatud ja esitatud, aktiivsed, normatiivsed, täpselt vormistatud, kõigil mõistetel on klassikalised definitsioonid.”³⁴ Ent kuna standardite koostamine on aja- ja töömahukas protsess ning nende ajakohastamine võib viibida, ei saa tõlkimisel ainult standardite abile loota. Pealegi ei ole päris kõike rahvusvaheliselt võimalik kokku leppida, mistõttu tõlkija peab olema valmis oma terminoloogilisi probleeme ajutiselt ka iseseisvalt lahendada ning see eeldab loomulikult terminoloogiateooria aluste valdamist.

4. Eesti-saksa juhtimisalane sõjandusterminoloogia. Praktiline töö

4.1. Uurimisobjekt ja eesmärk

Magistritöö praktilise osa uurimisobjekt on juhtimisalased sõjandusterminid strateegia-, operatsiooni- ja taktikatasandil. Terminite valdkonnamääratlus võib esmapilgul tunduda liiga lai ja ebamäärane, milles oleks võinud omakorda langetada valiku kolme nimetatud juhtimistasandi vahel. Esialgse idee kohaselt pidi töö käsitlema ainult taktikatasandi juhtimist termineid, kuid kuna tänapäevases sõjapidamises ei ole võimalik strateegilise, operatiiv- ja taktikalise juhtimise vahele enam selget piiri tõmmata, kattub suuresti ka asjaomane terminoloogia. Lisaks osutus määravaks eestikeelsete terminite allika, Militermi andmebaasi piiratud otsingufunktsioon. Militermis on terminite puhul küll täpsem valdkond ära märgitud, kuid kahjuks ei võimalda andmebaas valdkonniti filtreeritud otsingut. Seega tuli jääda sõjaväelise juhtimisega seotud terminoloogia juurde laiemas mõistes.

Praktilise osa eesmärk oli leida Kaitseministeeriumi sõjanduse ning julgeoleku- ja kaitsepoliitika terminoloogia komisjoni kinnitatud 150 eestikeelsele juhtimisalasele sõjandusterminile võimalikult täpsed saksakeelsed vasted, tuua olemasolu korral välja saksa ja austria sõjanduskeele terminoloogilised erinevused ning anda ülevaade töö käigus tekkinud probleemidest.

Teema valik on peamiselt ajendatud autori isiklikust huvist valdkonna vastu, aga samuti võimalusest konsulteerida sõjandusterminoloogiaga igapäevaselt kokkupuutuvate

³⁴ Tavast, A. Onomasioloogia ja semasioloogia vahekorra oskuskeeles. Magistritöö. Tartu 2002. Lk 67.

asjatundjatega. Lisaks magistriprojekti eesmärgi täitmisele loodab autor, et koostatud terminiloend on väike panus eesti-saksa sõjandusterminoloogia edendamisse ning et asjatundjate kaasabil ja heakskiitmisel leiab töö tulemus ka tee praktilisse kasutusse.

4.2. Metoodika

Võttes arvesse eespool kirjeldatud probleemi seoses valdkonna täpse määratlemisega, magistr töö autori ekspertteadmiste puudumist asjaomases valdkonnas, piisava usaldusväärusega allikate kättesaadavust väljaspool sõjalisi institutsioone ning autori seniseid kogemusi ja kokkupuudet terminoloogiatööga tõlkijana, oli uurimistö eesmärgini viivat meetodit suhteliselt keeruline valida. Ideaalis peaks terminoloogiatöö toimuma süstemaatiliselt, kindlates etappides, millesse on kaasatud nii filoloogid, terminoloogid kui ka erialaspetsialistid. Praktikast ei olnud see ideaal antud töö puhul täielikult rakendatav näiteks juba seepärast, et nõuetes ette nähtud 150 terminit on mõistepesadena läbitöötamiseks väga suur maht. Sellises mahus tööd ei ole võimalik terminoloogide ja sõjanduseksperptidega nende muude töökohustuste kõrvalt üksikasjalikult läbi arutada. Seega leiab metoodikast *ad hoc* terminoloogiatöö elemente, mis ei pärli terminoloogidelt alati heakskiitu, kuid osutuvad tingimustest tulenevalt mõnikord mõõdapääsmatuks.

4.2.1. Süstemaatiline ja *ad hoc* terminoloogiatöö

EVS-ISO 1087-1³⁵ (2002) p 3.6.1 järgi on terminoloogiatöö mõistete ja nende tähistete süstemaatilise kogumise, kirjeldamise, töötluse ja esitusega seotud töö.

Süstemaatiline terminoloogiatöö hõlmab kogu ainevaldkonna terminoloogiat või osa sellest. *Ad hoc* terminoloogiatöö piirdub ainevaldkonda kuuluva üksiku termini või väiksema hulga terminitega, või erinevatesse valdkondadesse kuuluvate terminite kogumiga.³⁶ Sõltuvalt eesmärgist nimetatakse *ad hoc* terminoloogiatööd ka tõlkepõhiseks (ing k *translation-based*) või tekstist lähtuvaks (ing k *text-driven*).³⁷ Süstemaatilise ja *ad hoc* terminoloogiatöö erisused on esitatud alljärgnevas tabelis:³⁸

³⁵ Rahvusvaheline standard, mis kehtestab põhisõnavara terminoloogiatöö teooria ja praktika tarbeks.

³⁶ Cabré, M. T. Terminology. Theory, methods and applications. Amsterdam 1999. Lk 133.

³⁷ Vt Männart, Ü. Terminoloogiatöö tõlkeprotsessi osana // Õiguskeel 2002 nr 1. Lk 39. Või Lilleoja, T. Tõlkepõhisest terminikorraldusest. 2005. http://www.usuteadus.ee/failid/UA1_2005/Lilleoja.pdf. (10.05.2012)

³⁸ Männart, Ü. Terminoloogiatöö tõlkeprotsessi osana // Õiguskeel 2002 nr 1. Lk 39.

SÜSTEMAATILINE	TÕLKEPÕHINE
Terminite ja mõistete kogumine kogu ainevaldkonnast	Terminite otsimine isoleeritud, seoseta tekstidest
Mõistesüsteemi loomine	Terminikirjete loomine andmebaasis
Definitsioonide koostamine	Olemasolevate kontekstide dokumenteerimine
Terminikirjete loomine andmebaasis	Laiema konteksti uurimine
Terminikirjete omavaheline seostamine mõistesüsteemi tasandil	Mõistesüsteemi rekonstrueerimine tekstikatketel põhjal, kui see on võimalik

Ad hoc terminoloogiatöö on süstemaatilise meetodiga võrreldes pealiskaudsem, kuid asjaolusid arvestades näiteks hea tõlketulemuse saavutamiseks siiski hädavajalik. Samas ei välista see süstemaatilist lähenemist mõistetele teadmiste rajatud põhimõttel.³⁹

Tõlkepõhise või tekstist lähtuva terminoloogiatöö põhiraskus tekib mõisteväljade katkelisusest.⁴⁰ „Käsilolevas tekstis tulevad ette mingi mõistevälja juhuslikud terminid, s.o mõisteväljast saab kätte katkelised tükid, välja sisemised seosed ja loogika jäävad tõlkijale nähtamatuks. Neid teab vaid selle eriala oskussõnavaraga hästi kursis olija.”⁴¹ Tõlkijatel ja terminoloogidel tuleb korrektsete vastete leidmiseks kõigepealt kas või osaliseltki taastada mõisteväli, mille taustal saaks analüüsida lähteteksti.⁴²

Kuigi *ad hoc* meetodil valminud töö tulemus ei ole võib-olla nii usaldusväärne kui süstemaatilise töö tulemus, ei tohiks selle tähtsust siiski alahinnata. Võttes arvesse, et süstemaatiline terminoloogiatöö on aega- ja ressursse nõudvam, võib protsess pikemalt kesta. Tõlkijate või tekstide lugejate ja koostajate töö aga ei seisa. Pealegi võib hoolikalt ja piisavalt usaldusväärsete allikate abil tehtud *ad hoc* terminoloogiatöö anda hea aluse, mida hiljem süstemaatiliselt täiendada. Lisaks kaasneb tõlkepõhise tööga alati korrigeerimispõhimõte: „kui

³⁹ Lilleoja, T. Tõlkepõhisest terminikorraldusest. 2005. http://www.usuteadus.ee/failid/UA1_2005/Lilleoja.pdf. (10.05.2012)

⁴⁰ Männart, Ü. Terminoloogiatöö tõlkeprotsessi osana // Õiguskeel 2002 nr 1. Lk 39.

⁴¹ Ereht, T. Terminiõpetus. Tartu 2007. Lk 346.

⁴² Männart, Ü. Terminoloogiatöö tõlkeprotsessi osana // Õiguskeel 2002 nr 1. Lk 40.

mõistete ja mõisteväljade põhjalikumal uurimisel selgub viltumine, siis tuleb termin(id) esimesel võimalusel parandada.”⁴³

4.2.2. Terminoloogiatöö etapid

Mis tahes terminoloogiatöö lõpptulemusena esitatud andmetes kajastub alati vaid osa tegelikult läbi töötatud teabest. Enne lõppkasutajani jõudnud sõnastiku, terminipanga või muul kujul terminograafilise üllitise avaldamist toimub hulk organiseerimistööd, andmete kogumist ja vaagimist, asjatundjatega konsulteerimist.

Cabré jagab süstemaatilise terminoloogiatöö järgmisteks etappideks:⁴⁴

1. ülesande määratlemine ja piiritlemine (teema, adressaadid, eesmärgid, maht);
2. uurimuse ettevalmistamine (teabe hankimine, erialaste nõuandjate valimine, teabe valimine, väljavõtete tegemiseks korpuse valimine, valdkonna struktureerimine, ajakava esitamine);
3. terminoloogia ettevalmistamine (väljavõtete tegemine, väljavõtete talletamine, terminiga seotud andmete talletamine);
4. töö esitlemine;
5. töö uuesti läbivaatamine;
6. probleemsete juhtude käsitlemine ja lahendamine.

Kui tegemist on mitmekeelse uurimusega, tuleb nimetatud etapid eraldi läbi teha kõigis keeltes.⁴⁵

Ad hoc terminoloogiatöö etapid võivad erineda sõltuvalt ajendist, kuid läbimõeldust ja planeerimist eeldab seegi. Männart on tõlkepõhise terminoloogiatöö etappide näiteks toonud endise Eesti Õigustõlke Keskuse terminitöö põhietapid:⁴⁶

1. terminite otsimine lähtetekstist; selleks loeb terminoloog lähteteksti läbi ja nopib välja terminid, millele tuleb leida vasted sihtkeeles;
2. uute, lähtetekstist väljanopitud terminite sisestamine terminibaasi;

⁴³ Erelt, T. Terminõpetus. Tartu 2007. Lk 347.

⁴⁴ Cabré, M. T. Terminology. Theory, methods and applications. Amsterdam 1999. Lk 131. Minu tõlge.

⁴⁵ Cabré, M. T. Terminology. Theory, methods and applications. Amsterdam 1999. Lk 151. Minu tõlge.

⁴⁶ Männart, Ü. Terminoloogiatöö tõlkeprotsessi osana // Õiguskeel 2002 nr 1. Lk 38.

3. uurimistöö ja selle dokumenteerimine: leitud vastete ja muu lisainformatsiooni sisestamine terminibaasi;
4. terminibaasi kirjade korrastamine ja lõplik vormistamine pärast tõlke valmimist.

Käesoleva magistritöö praktilise osa tööetappide täpse kirjelduse leiab järgmisest alapunktist.

4.3. Praktilise osa kirjeldus

Magistritöö praktiline osa on niisiis *ad hoc* elementidega terminoloogiatöö, mis on koostatud kindla lähteteksti alusel. Töö hõlmab üldisi juhtimisalaseid sõjandustermineid, millest mõnedele võib küll olemasolevatest eesti-saksa-eesti allikatest vaste leida, kuid puuduva määratluse ja arvukate (ning mitte alati täielike) sünonüümide tõttu jääb sõna täpne tähendus kas ebaselgeks või küsitavaks.

Terminiloendi koostamiseks tehtud töö jaguneb järgmisteks etappideks:

- ettevalmistusfaas ehk Balti maavägede doktriini alusel ingliskeelsete juhtimisalaste sõjandustermineite korpuse koostamine;
- Kaitseministeeriumi sõjanduse ning julgeoleku- ja kaitsepoliitika terminoloogia komisjoni hallatava elektroonilise andmebaasi Militerm abil ingliskeelsetele terminitele komisjoni kinnitatud eestikeelsete vastete otsimine;
- erinevatest saksakeelsetest allikatest eestikeelsetele terminitele vastete otsimine ning eestikeelsete definitsioonide kõrvutamine leitud saksakeelsete definitsioonide või kontekstide/selgitustega;
- tähestikulises järjekorras eesti-saksa terminite loendi koostamine koos definitsioonidega mõlemas keeles ning vajadusel märkustega, ja viide ingliskeelse(te)le vaste(te)le;
- tulemuste kontrollimine erialaspetsialistidega.

Paralleelselt terminite valiku ning neile vastete otsimisega toimus kõikides etappides esile kerkivate probleemide dokumenteerimine, mille põhjal valmis punktis 5 toodud analüüs.

4.3.1. Korpuse koostamine ja terminite selekteerimine

Uuritud terminid pärinevad Balti maavägede doktriinist „Baltic Land Force Doctrine Fundamentals”. Tegemist on rahvusvahelise koostöö tulemusena välja töötatud ning lõplikul kujul 2005. aasta aprillis kinnitatud dokumendiga, mis käsitleb sõjaväelise juhtimise aluseid. Senini ei ole doktriini veel eesti keelde tõlgitud. Ingliskeelse õppega Balti Kaitsekolledžis kasutatakse seda õppematerjalina. Põhjus, miks eesti-saksa terminoloogiatöö aluseks on võetud ingliskeelne dokument, seisneb selles, et hilisemates töötappides oleks inglise keele kaasamine nii materjalide kättesaadavuse kui ka selle mõju tõttu erialakeelele osutunud igal juhul paratamatuks.

Allika läbitöötamise tulemusena valmis 217 ingliskeelse märksõnaga korpus. Korpusesse kaasati kõik sõjaväelise juhtimise valdkonda kuuluvad ja magistritöö autori arvates terminiväärtusega sõnad, mille tähendus oli konteksti põhjal arusaadav. Tuletades veel kord meelde, et autor on sõjanduse valdkonnast huvituv tõlkija, mitte sõjandusspetsialist, tuli tulemuse kvaliteedi tagamiseks ebaselge kontekstiga terminitesse suhtuda ettevaatusega. Samuti jäi korpusest välja hulk termineid, mida autor pidas antud töö jaoks kas liiga spetsiifilisteks või vastupidi liiga laia tähendusega.

Järgmine suurem seleksioon toimus töö teises etapis, kus kontrolliti eesti sõjandusterminoloogia elektroonilisest andmebaasist Militerm, kui paljud leitud terminitest on tõlgitud eesti keelde ning kas neile on andmebaasi sisestatud ka saksakeelsed vasted. Militermi andmebaasile tuginemine oli kõige kindlam sellepärast, et selles kajastub Kaitseministeeriumi sõjanduse ning julgeoleku- ja kaitsepoliitika terminoloogia komisjoni töö. Sisestatud terminid on eelnevalt komisjonil läbi arutatud ja kinnitatud – seega usaldusväärseimad. Veel arutlusel olevate terminite juures kuvatakse andmebaasis vastav märged. Militermist puuduvad terminid jäid tööst välja, sest eesmärk oli deskriptiivne, mitte normatiivne terminoloogiatöö. Ühtlasi andis Militerm Balti maavägede doktriinist leitud terminitele sünonüümid ja eestikeelsete terminite määratlused.

Lõplik loend koosneb 150 kirjest.

4.3.2. Loendi täiendamine saksakeelsete vastetega

Loendi täiendamisele saksakeelsete vastetega eelnes pikk ja vaevarohke teemakohase materjali kogumise protsess. Kõige rohkem aitasid siin autorit edasi Austria Bundesheeri ja Saksamaa Bundeswehri juures loodud kontaktid. Tulemuseta jäid püüdlused leida asjakohaseid allikaid raamatukogudest (sh Bundeswehri kõrgema õppeasutuse, Helmut Schmidt Ülikooli raamatukogust), sest vajalikku terminoloogiat sisaldavad materjalid olid enamasti dokumendiväärtusega ja ette nähtud vaid asutusesiseseks kasutamiseks. Suur abi oli isiklike kontaktide kaudu saadud terminipankadest. Need ei pruukinud alati anda otseseid vastuseid, kuid osutasid näiteks seotud mõistetele ja andsid nii vajalikud juhtnöörid edasise teabe otsimiseks.

Kogutud materjalide kasutamisel sai lähtutud järgmisest hierarhiast:

- Bundeswehri ja/või Bundesheeri väljastatud eeskirjad,
- saksakeelse sõjandusterminoloogia andmebaasid,
- sõjaväelist juhtimist käsitlevad teosed ja internetis avaldatud materjalid,
- saksa keelde tõlgitud allikad (AAP-6 tõlge).

Kasutatud allikaid ei saa kahtlemata nimetada ainuõigeteks, kuid autorile kättesaadavatest materjalidest olid need usaldusväärsemad. (Vt usaldusväärseuse hindamise kohta lähemalt punktist 5.2.) Samuti ei saa leitud saksakeelseid vasteid pidada lõplikeks. Neil võib olla sünonüüme, milleni autor ei jõudnud.

Kõik saksakeelsed terminid ja definitsioonid pärinevad viidatud allikatest. Nende tõlkimist ei pidanud autor õigeaks, sest esiteks oli eesmärgiks allikate põhjal töötamine ning teiseks oleks see ära võtnud võimaluse erinevate keelte mõistesüsteeme võrrelda.

4.3.3. Tulemuse vormistamine

Kuna autori soov oli, et töö tulemus leiaks võimalusel kunagi praktilise kasutuse, sai see vormistatud loendina, mis oleks ülevaatlik ning lihtne kontrollida, muuta ja olemasolevatesse või loodavatesse terminikogudesse üle võtta. Loend koosneb 150 terminikirjest, mis on esitatud tähestikulises järjekorras eestikeelsete eelisterminite järgi (vastavalt Militermis toodud märgistusele). Viited seotud mõistetele puuduvad, iga kirjet tuleb loendis vaadelda eraldi.

Eestikeelse eelitermini järel on olemasolu korral ära toodud selle sünonüümid. Järgneb saksakeelne vaste (või saksakeelsed vasted), viide ingliskeelsele terminile, eesti- ja saksakeelne definitsioon, kontekst või selgitus koos viitega allikale, ning vajadusel selgitav märkus. Autori lisatud märkused on tähistatud tärniga, muud märkused pärinevad termini ja määratlusega samast või eraldi viidatud allikast. Lühendeid on lisatud valikuliselt – saksa (ja ka inglise) sõjanduskeeles on lühendite kasutamine äärmiselt levinud, kuid ebahühtlane. Grammatilisi andmeid peale saksakeelse nimisõna artikli esitatud ei ole, sest see ei ole antud töö raskuspunkt.

5. Analüüs

5.1. Üldisi probleeme

Terminite ja definitsioonide kohandamine

Nagu praktilise osa kirjelduses välja toodud, ei ole autor loendisse kaasatud termineid ega definitsioone ise loonud ega tõlkinud. Küll aga esineb töös mõningatel juhtudel leitud vastete kohandamist – lähtudes reeglist, et määratletava vorm määrab kindlaks ka määratleva ehk defineeriva poole vormi.⁴⁷ Seda eeskätt verbidega seoses, sest enamikus saksakeelsetes allikates olid tegusõnad määratletud *mine*-vormina, kuid vastet otsiti *ma*-tegevusnimele (vt näiteks *eemal hoidma, hävitama, lagundama, siduma, vallutama*). T. Ereli sõnul kiputakse pöörsõnade asemele panema teonimesid sellepärast, et sageli on käandsõna määratlust kergem sõnastada kui pöörsõna oma.⁴⁸ Sama tendents näib valitsevat ka saksa ja austria sõjanduskeeles. Samuti puudutab see määratletava ja määratleva poole ainsuse ja mitmuse vahekorda. Näiteks terminile *erioperatsioonid* leitud vaste *Spezialeinsatz* tuli saksa keeles panna mitmusesse *Spezialeinsätze* ning kohandada vastavalt ka määratlust.

Definitsioon, selgitus või kontekst?

Kõikidele terminitele ei olnud allikatest selget ja nõuetekohast definitsiooni leida. Sel juhul on definitsiooni asemele märgitud selgitus või mõistet avav kontekst ning vajadusel lisatud täiendav teave ja erisusi väljatoovad märkused. Ereli „Terminiõpetuse” (2007) järgi tuleks

⁴⁷ Ereli, T. Terminiõpetus. Tartu 2007. Lk 56.

⁴⁸ *Ibid.*

mõistet selgitada siis, kui seda mingil põhjusel kas ei saa nõuetekohaselt defineerida või kui mõiste esitamiseks osutub otstarbekamaks mõni muu viis.⁴⁹ Antud magistritöö praktilise osa puhul ei maksa selgituste või konteksti lisamisest defineerimise võimatust järeldada. Selgitus näitab lihtsalt seda, et kasutatud allikates nõuetekohane definitsioon puudus. Tulevikus on võimalik tööd paremate allikate põhjal selles osas täiendada.

5.2. Allikatega seotud probleeme

Usaldusväärsus

Allikatega töötamisega kaasneb hulk otsuseid, millest sõltub tulemuse kvaliteet. Kuigi usaldusväärsus on väga suhteline mõiste ja selle hindamine subjektiivne, on see tõlke- ja sellega seotud terminoloogiatööd tehes möödapääsmatu. Isegi kui käsitletav valdkond on väga spetsiifiline, ei ole olemas ühte ja kõikehõlmavat andmepanka, millest leiaks korraga vastuse kõikidele küsimustele. Tõlkija peab omale selgeks tegema kriteeriumid, mille järgi ta langetab valiku ja otsustab allikate usaldusväärse üle. Samuti on erinevates allikates mõisteid määratletud erinevalt, lähtudes eesmärgist ja adressaadist. Ülioluline on jälgida, et lähte- ja sihtkeelse teksti eesmärk ja adressaadid kattuksid. Antud töö puhul on usaldusväärse hindamisel lisaks sihtrühmale peamiselt arvesse võetud allikate päritolu, dokumendiväärtust, ajakohasust ja spetsialistide soovitusi.

Elektrooniliste allikate muutuvus

Siinses töös on väga tähtis roll nii eesti kui ka saksa sõjandusterminoloogia elektroonilistel andmebaasidel. Paralleelselt nende kasutamisega riigikaitseorganites ja sõjaväelistes õppeasutustes toimub ka andmepankade pidev täiendamine ja parandamine. See muudab keeruliseks nende kasutamise uurimustöös. Eeskätt mõjutasid seda magistritööd Militermi andmebaasis sisseviidud muudatused. Viimase aasta jooksul tehtud paranduste põhjal tuli praktilise osa terminiloendis korrigeerida nii määratlusi – iseäranis AAP-6 päritolu määratlusi, sest nähtavasti on käsil selle dokumendi tõlke parandamine – kui ka termineid, peamiselt kas sünonüümide lisamise või kustutamise näol. Kahel juhul (*mäss* e *mässuliikumine* ja *põhipingutus*) on Militermist kanded üldse kustutatud. Viimaste juurde on autor lisanud vastava märke.

⁴⁹ Erelt, T. Terminõpetus. Tartu 2007. Lk 53–54.

5.3. Terminoloogilisi probleeme

Tegusõna terminina

Nagu eespool mainitud, valmistab tegusõnade puhul raskusi nende määratluste leidmine. Esiteks tuli verbe otsida nominaliseeritud kujul. Teiseks võis neile eri allikatest leida erinevaid vasteid, mis olid ära toodud sünonüümidenä, kuid määratluse puudumise tõttu ei olnud võimalik nende samatähenduslikkuses veenduda (nt *binden* ja *fesseln* tähenduses *siduma*, *blockieren* ja *aufhalten* tähenduses *seiskama*). R. Paimla on oma magistritöös⁵⁰ nentunud, et sõjanduse oskuskeeles paistab silma suurem diferentseeritus: on sõnu, mis on üldkeeles samatähenduslikud, kuid sõjandusterminoloogias on neid otstarbekas siduda erinevate mõistetega (kasutada mõistenüansside väljendamiseks), ning et sellest tulenevalt on ka mõistesegadike tekkimise oht suur. Seega võib sünonüümsus osutada ilma täpse määratluseta sageli vaid näiliseks.

Saksa keeles külvab segadust lisaks see, et tegusõnade kasutus on juba eeskirjades sätestatud vabana. Näiteks HDv 100/900⁵¹ eeskirjas võib peaaegu iga tegusõnalise või nominaliseeritud tegusõnalise termini määratluse juurest leida märke *Frei verwendetes Wort* ehk vabalt kasutatav sõna. Nii ei saagi päris täpselt öelda, kus tegusõna tähenduse täpsustamiseks piisaks DUDENist või mõnest muust selgitavast sõnaraamatust ning kus tuleks vastuse otsimiseks pöörduda eeskirjade poole.

Võõrsõna ja omasõna tõlkes

Saksa sõjanduskeeles on märgata väga tugevat inglise keele mõju. Reeglina on võõrkeelne termin oma keelde üle võetud muutmata kujul ja see tähistab rahvusvahelise tasandiga seotud mõistet. Nii on näiteks *vastuvõtva riigi toetus* saksa keeles *das Host Nation Support*. Kuigi erinevate tekstide sees võib terminit leida ka tõlgitud kujul (*Unterstützung durch den Aufnahmestaat*, *Unterstützungsleistungen des Aufnahmestaats*), on eeskirjades kinnistunud termin siiski ingliskeelne *Host Nation Support*.

Mõnikord on ingliskeelne ja saksakeelne termin käibel paralleelselt, kuid nende kasutus sõltub sellest, kas räägitakse NATO või riigisisest tasandist. Näiteks *tsiviil-sõjaline koostöö* NATO tasandil on *Civil-Military Cooperation (CIMIC)*, siseriiklikul tasandil *zivil-*

⁵⁰ Paimla, R. Jalaväetaktika terminite ühtlustamine. Magistritöö. Tartu 2007.

⁵¹ Heeresdienstvorschrift 100/900 Führungsbegriffe. Bonn 1998.

militärische Zusammenarbeit (ZMZ). Siseriikliku tasandi puhul eristatakse veel riigisisest tehtavat koostööd (*zivil-militärische Zusammenarbeit im Inland*) ja väljaspool riiki tehtavat koostööd (*zivil-militärische Zusammenarbeit im Ausland*), mis on eksitav seetõttu, et rahvusvahelise tasandi puhul võiks eeldada ingliskeelse termini *CIMIC* kasutamist. Üldiselt võib siiski lähtuda reeglist: rahvusvaheline tasand – võõrsõna, riigisisene tasand – omasõna.

Erinevad terminid erinevatel tasanditel

Lisaks rahvusvahelise (NATO) ja riigisisese tasandi terminite erinevusele leiab tööst ka näite selle kohta, kuidas eri juhtimistasanditel tähistatakse ühte mõistet erinevate terminitega. Inglisekeelne *operation plan* on eesti keeles *tegevusplaan*, *operatsiooniplaan* või *lahinguplaan* sõltuvalt sellest, kas tegemist on vastavalt üldtermini, operatsioonitasandi või taktikatasandi terminiga. Saksa keeles – nii Saksamaal kui ka Austrias – kahel esimesel tasandil taolist terminoloogilist eristust ei tehta. Nii üldiselt kui ka operatsioonitasandil kasutatakse terminit *der Operationsplan*. Küll aga tuleb jällegi tähelepanu pöörata sellele, kas räägitakse NATO või riigisisest tasandist, sest kuigi termin on üks, on rahvusvahelise ja riigisisese tasandi mõistete vahel teatud erinevusi. (Vt märkust loendi vastava kirje alt.) Taktikatasandil on Saksamaal käibel termin *der Einsatzplan* nagu ka Austrias, kuid ainult rühmast suuremate üksuste puhul. Rühmasuurusest või väiksemast üksusest rääkides vastab terminile *lahinguplaan Austrias der Kampfplan*.

Selleks, et nende erisuste väljatoomisel säiliks selgus, on üld-, operatsiooni- ja taktikatasandi terminid loendisse lisatud eraldi kirjetena.

Kitsam mõiste vs laiem mõiste

Üks tõlkimisel ettetulevaid põhiprobleeme on see, et terminite tähendused ei pruugi lähte- ja sihtkeeles täielikult kattuda, sest mõistesüsteemid on erinevates keeltes erinevad ning iga keel annab reaalse maailma edasi natuke omamoodi.⁵² Järgmised näited illustreerivad töös esinenud kitsama ja laiema mõiste problemaatikaga seotud lahendusi:

termin *hävitama* tähendab eesti keeles vaenlase väge või määratud objekti sedavõrd kahjustama, et see oleks vaenlasele taastamiseta kasutamatu. Saksa keeles puudub sobiv tegusõna, mis hõlmaks nii väe kui ka objektide kahjustamist. Jõudude kahjustamist tähistab

⁵² Ereht, T. Terminõpetus. Tartu 2007. Lk 45.

termin *vernichten*, rajatiste või objektide kahjustamist *zerstören*. Seega on tegusõnale *hävitama* saksa keeles kaks mittesünonüümset vastet.

Termini *tõkkesõlm* (rida omavahel seotud tõkkeid, mis on mõeldud või mida kasutatakse vastase väeüksuse liikumise avastamiseks, kanaliseerimiseks, suunamiseks, piiramiseks, aeglustamiseks või peatamiseks ning vastase isikkooseisu ning varustuse kadude ja ajakulu suurendamiseks) vasteks on saksa keeles *die Sperre*, mis võib tähendada ka lihtsalt kunstlikult rajatud takistust. Kuigi mõned allikad annavad vasteks autori arvates selgema tähendusega *das Sperrsystem*, on HDv 100/900 eeskirjas kinnitatud ja ka AAP-6 tõlkesse üle võetud termin *die Sperre*, mida tuleks sellele vastavalt eelistada. Lisaks tuleb selle termini tõlkimisel arvesse võtta terminit *das Hindernis* (eesti keeles *tõke, takistus*), mis tähistab laiemat mõistet ning hõlmab nii looduslikke kui ka tehislikke takistusi. Paljudes allikates (k.a AAP-6 saksakeelses tõlkes) võib *das Hindernis* leida veel loodusliku takistuse tähenduses, kuid tänaseks on see vananenud, kuna NATO tasandil on mõistet muudetud.

Mõiste *missioon, sõjaline missioon* (kindla eesmärgiga sõjaline operatsioon või ekspeditsioon) leidis autor vaid Saksamaa- ja Austria-keskselt määratletuna: leitud definitsioonides osutati vastavalt kas Saksamaa Liitvabariigi või Austria Vabariigi põhiseadusest tulenevale eesmärgile. Et terminit *der Einsatz* kasutatakse ka laiemas tähenduses, kinnitab HDv 100/900 märge *Frei verwendetes Wort*. Laiema mõiste määratluse puudumise tõttu on loendisse lisatud *sõjalise missiooni* Saksamaa-keskne määratlus. Tulevikus saab kirjet paremate allikate põhjal täiendada.

Kitsama ja laiema mõiste vastandamine tõlkes on problemaatiline ning mõnikord, kui sihtteksti eesmärk seda lubab, on segaduse vältimiseks mõttekas otsustada pigem otsetõlke – ja näiteks allmärkuse lisamise – kasuks, kuid sihtkeele mõistesüsteemist täielikult lahtirebimine ei ole õigustatud.

Sihtkeeles puuduv mõiste või termin

Kõikidele mõistetele ei pruugi sihtkeeles alati vasteid leida. Neid kas lihtsalt ei ole või on mitteemakeelsel nendeni raske jõuda. Niisamuti ei pruugi tõlkija alati kätte leida kõige õigemal võõrkeelset terminit, kui selle kasutus ei ole normeeritud. Kuigi sõjanduskeeles on terminoloogia standardimine ja ühtlustamine väga tähtsal kohal (eriti seoses NATOga), ei saa kogu keelekasutust eeskirjades kindlaks määrata. Samuti ei ole mõeldav, et kõik uued või

muutunud mõisted leiaksid koheselt tee kõikidesse eeskirjadesse. Alljärgnevalt on välja toodud mõned mõisted, mida autor saksakeelsetest dokumendiväärtusega allikatest ei leidnud või mida tähistavad terminid on mõningal määral küsitavad:

keskjuhtimine ehk *tsentraliseeritud juhtimine* on ülema õigus suunata tegevust oma eesmärkide saavutamiseks. Nii Saksamaa kui ka Austria eeskirjades see mõiste puudub. Sarnast sisu annab põhimõtteliselt edasi termin *die Einheit der Führung*, kuid see tähistab juhtimis põhimõtet, mitte ülema õigust, ning hõlmab jagamatut vastutust ja selget käsuliini. Autor lahendas probleemi juhtimisel üldiselt kasutatava terminiga *zentralisierte Führung*, mida võib leida ka üksikutes sõjandusalastes tekstides, ent mis võib kergesti segamini minna õhukaitse valdkonna terminiga *zentrale Führung*.

Terminile *väekaitse* leiab asjakohase vaste vaid Austria eeskirjadest: *Militärischer Eigenschutz*. Erinevates Saksamaa allikates võib kohata variante *Schutz von Kräften und Einrichtungen im Einsatz* või ka lihtsalt *Schutz der Kräfte*, mida ametliku terminina ei ole kinnitatud. Sarnased nõ mitteametlikud terminid on käesolevas töös veel näiteks *besonders schutzbedürftige eigene Informationen, das Ziel* ja *die Einteilung in Phasen*, mille juurde on lisatud ka vastav märge.

6. Terminiloend

1. ahistamine, sõjaline ahistamine

harassment

■ Def: korduv tahtlik hirmutamise, mille eesmärk on vastase vägede heidutamine, takistamine ja segipaiskamise [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Stören, das

■ Def: Feuerauftrag/Feueranforderung an Artillerie und Mörser, mit dem Zweck, den Gegner zu beunruhigen, in seinen Handlungen zu hindern und dabei möglichst zu schädigen. (HDv 100/900)

2. avalik teave, avalik informatsioon

public information, PI

■ Def: teave, mis avaldatakse eelkõige üldsuse täielikuks informeerimiseks, et saavutada mõistmist ja toetust [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Nachrichten für die Öffentlichkeit (Pl.)

■ Def: Nachrichten, deren Freigabe oder Veröffentlichung in erster Linie dazu dient, die Öffentlichkeit auf dem Laufenden zu halten und damit deren Zustimmung und Unterstützung zu gewinnen. (AAP-6 Übersetzung)

3. avastamine

detection

■ Def: võimaliku sõjalise tähtsusega isiku, objekti või nähtuse kohalolu kindlakstegemine mis tahes vahenditega [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Entdeckung, die

■ Def: jegliche Art des Feststellens der Anwesenheit einer Person, eines Objekts oder einer Erscheinung von potentieller militärischer Bedeutung. (AAP-6 Übersetzung)

4. eelvägi

advanced guard, advance guard

■ Def: edasiliikuva väe põhiosis, mille põhiülesandeks on tagada põhiväe takistamatu edasiliikumine. Sellel on alljärgnevad funktsioonid: a) leida ja ära kasutada lünki vaenlase kaitses; b) hoida ära, et edasiliikuva väe põhivägi jookseks pimesi sülle vaenlase väeüksustele; c) murda vaenlase väiksem vastupanu või suurema vastupanu korral katta põhiväe positsioonidele asumist [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Vorhut, die

■ Def: ein Teil der Marschsicherung einer Truppe in entsprechender Stärke und räumlichem Abstand zu dieser, zur Verhinderung der unmittelbaren gegnerischen Einwirkung auf die marschierende Truppe und Gewährleistung der Stetigkeit des Marsches [MiB 91; RdNr. 703]. (Millex)

5. eemal hoidma

interdict, to

▣ Def: hoidma vaenlast nii kaugel, et tema relvade tõhustuli ei ulatuks sõbralike üksusteni [KOMISJON]. (Militerm)

6. eesmärk

objective

▣ Def: selgelt määratud ja saavutatav sõjategevuse tulemus, näiteks konkreetse maa-ala vallutamine, vastase kahjutustamine või muu soovitu saavutamine, mis on oluline ülema plaani täitmiseks ja mille nimel tegutsetakse [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

7. eessihitaja, kaudtule eessihitaja

forward observer, FO

▣ Def: vaatleja eesliini jõudude juures, kes on saanud väljaõppe suurtüki toetustule nõudmiseks ja korrigeerimiseks ning lahinguinfo vahendamiseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

8. elektrooniline sõda, elektrooniline võitlus, e-sõda

electronic warfare, electronic war, EW, ELW

▣ Def: sõjategevus elektromagnetilise spektri kasutamise, hõlmab elektromagnetilise kiirguse otsimist, tabamist ja tuvastamist, elektromagnetilise energia, sh suunatud energia kasutamist, et hoida ära või piirata elektromagnetilise spektri kasutamist vaenlase poolt, ja meetmeid, millega tagatakse selle tõhus kasutamine sõbralike jõudude poolt [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

abriegeln

▣ Def: den angreifenden oder ausweichenden Feind für eine begrenzte Zeit zum Stehen bringen oder ihn daran hindern, einen bestimmten Geländeteil zu durchschreiten. (HDv 100/900, adaptiert)

Anmerkung: allgemeiner Kampfauftrag oder Feuerauftrag bzw. Feueranforderung an Artillerie und Mörser.

Ziel, das

▣ Erklärung: *Objectives* sind Ziele oder Teilziele, die hinsichtlich Raum, Zeit, Kräfte und Information erreicht werden müssen. In ihrer Gesamtmenge operationalisieren sie den *desired end state* [gewünschten Endzustand]. Auf dem Weg dorthin müssen sie ggf. in einer bestimmten Reihenfolge erfüllt werden. („Der Rote Esel“)

Anmerkung: kein offizieller Begriff.*

vorgeschobener Beobachter

▣ Def: Beobachter der Artillerie oder der Mörser, der die Kampftruppe begleitet, das Feuer zu ihrer unmittelbaren Unterstützung lenkt und die Gefechtsaufklärung der Truppe verdichtet. (HDv 100/900)

Anmerkung: der Begriff ist in Österreich nicht gebräuchlich.*

elektronischer Kampf

▣ Def: militärische Maßnahmen in der Auseinandersetzung um die Nutzung des elektromagnetischen Spektrums in den Bereichen Führung, Aufklärung und Waffeneinsatz mit dem Ziel, die eigene Führungsfähigkeit sicherzustellen, die gegnerische zu beeinträchtigen und die Wirkungsmöglichkeit gegnerischer Waffensysteme einzuschränken. (HDv 100/900).

9. eriolukorra plaan

contingency plan, CONPLAN

■ Def: plaan, mis koostatakse võimalike operatsioonide jaoks, mille planeerimiseks vajalikud tegurid on kindlaks tehtud või tuletatavad. Koostatud plaan on võimalikult üksikasjalik ja kasutatav edaspidise planeerimise alusena, hõlmates vajaminevaid ressursse ja vägede siirnisvõimalusi [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

10. erioperatsioonid

special operations

■ Def: sõjaline tegevus, mida viivad ellu selleks määratud, organiseeritud, väljaõpetatud ja varustatud väed, ning mis kasutavad võtteid ja tegevusi, mida tavajõud üldiselt ei kasuta. Nimetatud tegevus toimub poliitiliste, sõjaliste, psühholoogiliste ja majanduslike eesmärkide saavutamiseks sõjaliste operatsioonide koguulatuses kas tavajõudude tegevusest sõltumatult või nendega kooskõlastatult. Poliitilis-sõjalistel kaalutlustel võib vajalikuks osutuda varjamis- või salastamisvõtete kasutamine ning tavalahingutegevuse puhul harva esineva füüsilise ja poliitilise riski võtmine [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

11. etappimine, faasidesse jaotamine

phasing

■ Def: tegevuse jagamine järjestikusteks osadeks [KOMISJON]. (Militerm)

Märkus: Üldjuhul peavad kõik etapi osad olema lõpetatud enne, kui järgmine etapp saab alata. Juhuslik etappimine võib operatsioone asjatult aeglustada [KOMISJON].

Eventualfallplan, der; CONPLAN, das

■ Def [Eventualfallplan]: die planerische Vorbereitung einer eventuellen zukünftigen Operation. Er basiert auf einem möglichen Szenario und zum Zwecke der Planung verfügbaren Kräften und Fähigkeiten [OpFü]. (Millex)

■ Erklärung [CONPLAN]: Das Ergebnis einer Eventualfallplanung ist ein CONPLAN (*contingency plan*), dieser ist im Wesentlichen einem OPLAN gleichzusetzen. (Taktisches Führungsverfahren)

Spezialeinsätze (Pl.)

■ Def: Einsätze von Spezialeinsatzkräften, um militärische, politische, wirtschaftliche oder psychologische Ziele zu erreichen, und sie werden von der obersten oder oberen Führung festgelegt [OpFü]. (Millex, adaptiert)

Einteilung in Phasen, die

■ Erklärung: *Phasing* ist die Einteilung der Operation in Phasen. Zweck des *phasing* ist es, abhängig vom Fortschritt der Operation flexibel die nächste Phase auslösen zu können. Dabei kann das Auslösen einer Phase vom Erreichen eines bestimmten, zuvor festgelegten Zustands in der vorhergehenden Phase abhängen. („Der Rote Esel“)

*Anmerkung**: kein offizieller Begriff.

12. **ettemääramata sihtmärk**

target of opportunity, opportunity target, TOO

■ Def: sihtmärk, mis ilmub nähtavale lahingutegevuse käigus ja mida saab tulistada maalt, merelt või õhust ning mille pihta tuli ei ole ajastatud [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Gelegenheitsziel, das

■ Def: Zeitlich nicht festgelegtes Ziel, das während des Gefechts auftaucht und durch Feuer vom Boden, Schiff oder Luftfahrzeug aus bekämpft werden kann. (AAP-6 Übersetzung)

13. **grupeerimine**

grouping, gp

■ Def: formeringu või üksuse jagamine konkreetsete operatiivülesannetega gruppideks ja alluvussuhete kindlaksmääramine nendes gruppides [KOMISJON]. (Militerm)

Gruppierung der Kräfte, die

■ Def: die Ordnung militärischer Kräfte unter einem Kommando in einem Raum [DVBH "Führungsbegriffe"]. (Millex)

14. **huvipiirkond, huviala**

area of interest, AOI

■ Def: ala, mis on ülema jaoks oluline seoses käimasoleva või kavandatud lahingutegevusega ning hõlmab tema mõju-, operatsiooni- ja/või vastutuspiirkondi ning nendega piirnevaid alasid [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Interessenbereich, der

■ Def: über den eigenen Verantwortungsbereich hinausgehender Raum, in dem Informationen für die eigenen laufenden und künftigen Operationen von Bedeutung sind oder in dem Ereignisse den Ausgang der laufenden oder künftigen Operationen beeinflussen können. (Wörterbuch der Bundeswehr für Einsätze der Streitkräfte)

15. **häirevalmidusse seadma, häireks ette valmistama**

alert, to

■ Def: ette hoiatama; lahinguks ette valmistama [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

alarmieren

■ Def: vorwarnen; auf einen Einsatz vorbereiten. (AAP-6 Übersetzung)

16. **hävitama**

destroy, to

■ Def: kahjustama vaenlase väge või määratud objekti sedavõrd, et see oleks vaenlasele taastamiseta kasutatamatu [KOMISJON]. (Militerm)

zerstören; vernichten

■ Def [zerstören]: Sachgüter, Anlagen oder Objekte nachhaltig unbenutzbar machen [MiB 91; RdNr. 729 adaptiert]. (Millex, adaptiert)

■ Def [vernichten]: in solchem Umfang Verluste zufügen, dass die betroffenen Feindkräfte für einen weiteren Kampf ausfallen [MiB 91; RdNr. 659]. (Millex, adaptiert)

Anmerkung*: im Deutschen gibt es zwei verschiedene Begriffe, die sich jeweils auf Objekte bzw. Kräfte beziehen.

17. irdumispunkt

release point, RP

■ Def: kolonni liikumisteel kindlaksmääratud punkt, kus kolonni moodustavad osised allutatakse taas oma ülemate juhtimisele ja iga osis jätkab liikumist oma sihtpunkti suunas [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Auslaufpunkt, der

■ Def: Befohlener Punkt auf einem Marschweg, der das Ende einer Marschstraße bestimmt und der zu einer bestimmten Zeit zu überschreiten ist. Dort enden die für den Marsch befohlenen Unterstellungen und sonstigen Auflagen. (HDv 100/900)

18. jooksev luureteave, jooksvad luureandmed

current intelligence

■ Def: strateegilisel või taktikalisel tasandil valitsevat hetkeolukorda kajastavad luureandmed [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

aktuelle Erkenntnisse (Pl.)

■ Def: Erkenntnisse, aus denen die aktuelle Lage auf strategischer oder taktisch-operativer Ebene hervorgeht. (AAP-6 Übersetzung)

19. juhtimine

Command and Control, C2

■ Def: protsess, mille abil kasutab väejuht käsuõigust (kas täielikku käsuõigust, operatiivkäsuõigust või taktikalist käsuõigust) ja operatiiv- või taktikalist juhtimisõigust tema alluvusse määratud jõudude tegevuse korraldamiseks, suunamiseks ja koordineerimiseks [AJP-3.2 tõlge]. (Militerm)

Führung, die; militärische Führung

■ Def [Führung]: ständiger Prozess des richtungweisenden und steuernden Einwirkens auf das Verhalten anderer Menschen, um ein Ziel durchzusetzen. Er umfasst den zielgerichteten Einsatz von Kräften und Mitteln nach Raum und Zeit und lebt von wechselseitiger Information. (HDv 100/900)

Erläuterung: Kennzeichnende Merkmale militärischer Führung sind vor allem ihre Einheit, die Wechselwirkung zwischen Befehl und Gehorsam sowie Führen mit Auftrag, die persönliche Verantwortung des militärischen Führers und die Durchsetzung seines Willens in jeder Lage.

■ Def [militärische Führung]: ein richtungsweisendes, steuerndes und motivierendes Einwirken auf Kommanden, Truppen, Dienststellen und einzelne Soldaten, um eine Zielvorstellung zu verwirklichen und die Organisation zu optimieren [Führung im ÖBH, Anlage zum MSK]. (Millex)

20. julgeolek

security, Sy

■ Def: olukord, mis saavutatakse, kui määratud info, varustus, isikud, tegevus ja rajatised on kaitstud nii salaluure, sabotaaži, õõnestuse ja terrorismi kui ka kaotsimineku või loata avalikustamise eest [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

21. juurdevedu, varude täiendamine

resupply

■ Def: varude täiendamine nõutava varude taseme säilitamiseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

22. jõukasutusreeglid

rules of engagement, ROE

■ Def: pädeva sõjaväelise võimu kandja välja antud sõjalised suunised, milles on täpselt määratletud tingimused ja piirangud, mille kohaselt väed võivad alustada ja/või jätkata võitlustegevust kohtumisel teiste jõududega [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

23. jälgimine, seire

monitoring

■ Def: oma või liitlasvägede kiirguse vastuvõtmine, seiramine, ja/või salvestamine eesmärgiga säilitada ja parandada toiminguid ja julgeolekut, või vajadusel

Sicherheit, die

■ Def [Sicherheit]: Zustand, in dem Informationen, Material, Personal, Tätigkeiten, Anlagen und Einrichtungen gegen Spionage, Sabotage, Zersetzung, Terrorismus, Verlust oder unberechtigte Preisgabe geschützt sind. (AAP-6 Übersetzung)

Folgeversorgung, die

■ Def [Folgeversorgung]: Wiederauffüllen des Vorrats auf jeder Ebene durch die nächsthöhere zur Erhaltung der Einsatzbereitschaft.

Erläuterung: Sie verbleibt auch bei multinationalen Einsätzen grundsätzlich in nationaler Verantwortung. (HDv 100/900)

Einsatzregeln (Pl.); Rules of Engagement (Pl.)

■ Def [Einsatzregeln]: national, multinational oder international für einen bestimmten Einsatz festgelegte und regelmäßig zwischen den beteiligten Nationen abgestimmte Richtlinien und Vorgaben, die das Verhalten der Truppe und die Anwendung von Gewalt und Zwangsmaßnahmen einschließlich des Waffengebrauchs im Einsatzgebiet regeln. (HDv 100/900)

■ Def [Rules of Engagement]: Richtlinien und Verhaltensregeln, welche durch die jeweils kompetente militärische Ebene erlassen werden (z. B. EUMC) und die Anwendung militärischer Gewalt in krisenhaften Situationen und unter definierten Voraussetzungen regeln [Militärstrategisches Konzept]. (Millex)

Überwachung, die

■ Def: das Mithören, Überwachen und/oder Aufnehmen der Emissionen der eigenen oder alliierten Kräfte zur Erhaltung und Verbesserung der Verfahrensnormen und

viitematerjalina [AAP-6]. (Militerm)

der Sicherheit oder ggf. zu Referenzzwecken. (AAP-6 Übersetzung)

24. jälgimine, seire

Überwachung, die

monitoring

■ Def: vaenlase elektromagnetilise kiirguse jälgimine, seiramine, ja/või salvestamine luure otstarbel [AAP-6]. (Militerm)

■ Def: das Mithören, Überwachen und/oder Aufnehmen der Emissionen des Feindes zu nachrichtendienstlichen Zwecken. (AAP-6 Übersetzung)

25. järelijulgestus

Nachhut, die

rear guard

■ Def: julgestusüksus, mis liigub maaväeüksuse järel, kogudes teavet ja kattes üksust [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

■ Def: Kräfte zur Sicherung einer Marschkolonne nach hinten. (HDv 100/900)

26. järelvägi

Nachtruppen (Pl.)

rear guard

■ Def: edasiliikuva või taanduva väe tagumised osised. Järelväel on järgmised ülesanded: a. kaitsta kolonni tagaosa vaenlase eest; b. viivitada taandumise ajal vaenlast; c. edasiliikumise ajal varustusteid lahti hoida. [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

■ Def: Truppen, die beim Lösen vom Feind das Ausweichen der Hauptkräfte verschleiern und diese dabei gegen ein ungehindertes Nachstoßen des Feindes schützen. (HDv 100/900)

27. kahjutustama, kahjutuks tegema, neutraliseerima

ausschalten

neutralize, to

■ Def: muutma vaenlase üksust ajutiselt võitlusvõimetuks nii, et ta ei saaks mõjutada käimasolevat operatsiooni või lahingut [KOMISJON]. (Militerm)

■ Def: die Wirkungsmöglichkeit gegnerischer Truppen, Waffen und/oder Geräte zumindest für die Dauer eigener Gefechtstätigkeit verhindern [DVBH „Führungsbegriffe“]. (Millex, adaptiert)

28. kaitse sügavuses, sügavkaitse

Verteidigung in der Tiefe, die

defence in depth

■ Def: vastastikku toetavate kaitsepositsioonide paigutus, mille eesmärk on rünnakut aeglustada ja seda

■ Def: Anordnung mehrerer sich gegenseitig unterstützender Verteidigungsstellungen mit dem Ziel,

järk-järgult nõrgendada, takistada vaenlase esialgseid vaatlusi terve positsiooni ulatuses ja võimaldada ülemal oma reserviga manööverdada [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

angreifenden Feind aufzufangen und zunehmend zu schwächen, ihm die Beobachtung der eigenen Stellungen in ihrer Gesamtheit zunächst zu verwehren und dem Führer der eigenen Truppe die Möglichkeit zu geben, seine Reserven den jeweiligen Erfordernissen entsprechend einzusetzen. (AAP-6 Übersetzung)

29. kallaletung, rünne

Sturm, der

assault

■ Def: rünnaku haripunkt; vaenlasega lähivõitlusse asumine [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

■ Def: Höhepunkt eines Angriffs; Phase des Nahkampfes mit dem Feind. (AAP-6 Übersetzung)

Märkus: „rünne” liitsõnades: -rünne, ründe- [KOMISJON].

30. kaotus, elavjõu kaotus

Ausfall, der

casualty, losses

■ Def: isik, kelle organisatsioon kaotab isiku surnukstunnistamise, haavataamise, haigestumise, vahistamise, vangilangemise või kadunuksjäämise tõttu [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

■ Def: im personellen Bereich: Person, die ihrem Truppenteil bzw. ihrer Dienststelle nicht mehr zur Verfügung steht, weil sie tot, verwundet, krank, fest-/gefangengenommen oder vermißt ist. (AAP-6 Übersetzung)

31. kaudtulevastane tuli

Artilleriebekämpfung, die; Gegenfeuer, das

counterbattery fire

■ Def: tuli, mis antakse eesmärgiga hävitada või teha kahjutuks vastase tuletoetussüsteem [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

■ Def [Artilleriebekämpfung]: Feuer zur Vernichtung oder zum Niederhalten feindlicher indirekt gerichteter Waffensysteme. (AAP-6 Übersetzung)

Märkus: Kaudtulevastane tuli võib olla kas ennetav või reageeriv [AAP-6 tõlge].

■ Def [Gegenfeuer]: das zur Bekämpfung feindlicher Steilfeuerwaffen abgegebene Feuer [MiB 91, RdNr. 297]. (Millex)

32. kaudtuli

indirektes Feuer

indirect fire

■ Def: tuli sihtmärgi pihta, mida sihtur ei näe [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

■ Def: der Einsatz von in der Regel weitreichenden Feuermitteln durch Feuerleitung zumeist abgesetzter Elemente [DVBH „Führungsbegriffe“]. (Millex)

33. keskjuhtimine, tsentraliseeritud juhtimine

centralized control

■ Def: ülema õigus suunata tegevust oma eesmärkide saavutamiseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

zentralisierte Führung, die

■ Kontext: Eine hochgradig zentralisierte Führung wird in einer *Counterinsurgency* oft bevorzugt; dennoch bedeutet das nicht, dass der Befehlshaber auf dem Kriegsschauplatz sich nicht auf die Einrichtung von Zwischenebenen von Kommanden bei der Ausübung seiner Autorität und Verantwortung verlassen sollte. Das gesamte Territorium sollte in verschiedene Gebiete gemeinsamer Operationen (*JAO = Joint Areas of Operations*) eingeteilt werden, von denen jedes wieder in unterschiedliche Kampfzonen oder -sektoren zerfällt. *Counterinsurgency*-Planung und -Ausführung auf taktischer Ebene sollte in den Verantwortungsbereich des Sicherheitskoordinationszentrums eines Gebietes fallen; diese Zentren sollten unter Kontrolle der Streitkräfte und Behörden des Gastlandes stehen, verstärkt um zugeteilte militärische und behördenübergreifende Vertreter und multinationales Personal. (ÖMZ 2/2008)

34. kindlakstegemine

recognition

■ Def: avastatud isiku, objekti või nähtuse loomuse ja võimaluse korral ka liigi või tüübi kindlaksmääramine. See toiming võib hõlmata indiviidi kindlaksmääramist kindla liigi või tüübi piires [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Erkennung, die

■ Def: Identifizierung einer entdeckten Person, eines Objekts oder einer Erscheinung, gegebenenfalls auch der zugehörigen Klasse oder des jeweiligen Typs. Die Einordnung einer Einzelperson innerhalb einer bestimmten Klasse oder eines bestimmten Typs kann darin eingeschlossen sein. (AAP-6 Übersetzung)

35. kogumisplaan

collection plan, CP

■ Def: plaan informatsiooni kogumiseks kõigist kättesaadavatest allikatest, et täita luure nõudeid ning muuta need asjakohastele asutustele edastatavateks käskudeks ja päringuteks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Informationsgewinnungsplan, der; Plan für die Nachrichtengewinnung/-beschaffung, der

■ Erklärung [Informationsgewinnungsplan]: Um die Informationsgewinnung aus allen Bereichen umfassend, rechtzeitig, ergänzend und kontrollierbar planen zu können, ist ein Informationsgewinnungsplan (*Intelligence Collection Plan*) zu erstellen, der in späteren Phasen umgesetzt werden muss. Er ist als Mittel zur umfassenden Koordinierung, Befehlsgebung und Kontrolle (vor allem räumlich und zeitlich) im Bereich der zu beschaffenden Informationen zu verstehen und sollte auf zwei Phasen Bedacht nehmen: Informationsbedarf zur Planung des

Einsatzes und Informationsbedarf zur Führung des Einsatzes. (Taktisches Führungsverfahren)

■ Def [Plan für die Nachrichtengewinnung/-beschaffung]: Plan für die Gewinnung/Beschaffung von Nachrichten aus allen verfügbaren Quellen zur Deckung des Erkenntnisbedarfs sowie dessen Umsetzung in Aufträge und Forderungen an die zuständigen Stellen. (AAP-6 Übersetzung)

36. **konflikt**

conflict

■ Def: võitlus või kokkupõrge sõjaliste liitude, üksikute riikide või riigisiseste rühmituste vahel [KOMISJON]. (Militerm)

Konflikt, der

■ Def: Eskalation einer Krise in eine bewaffnete Auseinandersetzung innerhalb eines Staates oder zwischen Staaten. (HDv 100/900)

*Anmerkung**: der österreichische Begriff umfasst auch nicht gewaltsame Auseinandersetzungen.

37. **kontrollpunkt**

checkpoint

■ Def: eelnevalt kokkulepitud maastikupunkt, mida kasutatakse liikumise korraldamisel, orientiirina eellaskmisel või asukoha kindlaksmääramisel [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Kontrollpunkt, der

■ Def: festgelegter Punkt auf der Erdoberfläche als Hilfsmittel zur Lenkung von Bewegungen, als Hilfsziel zum Einschießen oder als Bezugspunkt für Ortsbestimmungen. (AAP-6 Übersetzung)

38. **koondumisala, vägede koondumisala**

assembly area

■ Def: ala, mis tavaliselt paikneb operatsioonitandril, kus üksused koonduvad enne aktiivsete operatsioonide algust [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Verfügungsraum, der

■ Def: zugewiesener Raum, in dem sich eine Truppe für eine spätere Verwendung bereithält oder sich auf einen bevorstehenden Einsatz vorbereitet. (HDv 100/900)

39. **kooskõlastusõigus**

coordinating authority, CA

■ Def: õigus, mis on antud sõjaväelisele ülemale või isikule, kellele on määratud vastutus kahe või enama riigi või väejuhatuse juhtimise alla kuuluvate vägede või kahe või enama väeliigi või ühe väeliigi kahe või enama

Coordinating Authority, das

■ Erklärung: *Coordinating Authority* ist die einem Kommandanten oder einer entsprechend beauftragten Person erteilte Befugnis, bestimmte Aufgaben oder Tätigkeiten zu koordinieren, an denen Streitkräfte

üksuse konkreetsete ülesannete või tegevuse kooskõlastamise eest. Tal on õigus nõuda, et asjassepuutuvad ametkonnad või nende esindajad omavahel konsulteeriksid, kuid tal ei ole õigust kohustada neid kokkuleppele jõudma. Asjassepuutuvate ametkondade omavaheliste lahkavamuse korral peaks ta püüdma saavutada nende põhimõttelise kokkuleppe läbirääkimiste teel. Juhul, kui ta ei suuda saavutada põhimõttelist kokkulepet, peab ta küsimuse suunama asjaomasele instantsile [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

mehrerer Staaten, mehrere Teilstreitkräfte oder mehrere Truppenteile derselben Teilstreitkraft beteiligt sind. Der Betreffende ist befugt, eine Beratung zwischen beteiligten Stellen oder ihren Vertretern zu fordern, hat jedoch nicht die Befugnis, eine Einigung zu erzwingen. Bei Meinungsverschiedenheiten zwischen den beteiligten Stellen soll er versuchen, in Besprechungen grundsätzliche Übereinstimmung zu erreichen. Gelingt ihm dies nicht, legt er die Angelegenheit der zuständigen Stelle vor. (Taktisches Führungsverfahren, HDv 100/900)

40. **koosteala**

assembly area

■ Def: varustamisrajatises ala, mida kasutatakse osiste kokku kogumiseks ja nende kokkuseadmiseks valmis mooduliteks ja varustuskomplektideks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Montagebereich, der

■ Def: bei Versorgungseinrichtungen die Gesamtfläche des Raums, in dem Bauteile zu kompletten Geräten, Bausätzen oder Baugruppen zusammengefügt werden. (AAP-6 Übersetzung)

41. **koostegutsemisvõime**

interoperability

■ Def: võime määratud ülesannete täitmisel üheskoos tegutseda [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Interoperabilität, die

■ Def: die Fähigkeit von Systemen, Truppenteilen oder Streitkräften, sich gegenseitig durch das Erbringen von Leistungen zu unterstützen und die erbrachten Unterstützungsleistungen auch anwenden zu können, so dass sie durch diese ausgetauschten Leistungen in die Lage versetzt werden, effektiv zusammenzuarbeiten und dadurch die gemeinsame Erfüllung des Auftrages sicherzustellen. (Taktisches Führungsverfahren)

42. **koostöö**

liaison

■ Def: kontakt või side, mida relvajõudude osised hoiavad, et kindlustada vastastikune arusaamine ning eesmärgi- ja tegevusühtsus [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Verbindungswesen, das; Verbindung, die

■ Def [Verbindungswesen]: Kontakte und Beziehungen, die Truppenteile und militärische Dienststellen miteinander unterhalten, um im gegenseitigen Einverständnis planen und handeln zu können. (HDv 100/900)

■ Def [Verbindung]: Kontakte oder Beziehungen, die Truppenteile untereinander unterhalten, um einheitlich planen und handeln zu können. (AAP-6 Übersetzung)

43. kriitiline haavatavus

critical vulnerability

■ Def: üliolulise nõude osa, mis on puudu(lik) või haavatav otsese või kaudse rünnaku tõttu, millel on otsustav või oluline mõju [DOD tõlge]. (Militerm)

Schwäche, die; kritische Verwundbarkeit

■ Erklärung [Schwäche]: CoG [Zentren der Kraftentfaltung und Handlungsfähigkeit] bestehen in den seltensten Fällen nur aus einem einzigen Element. Meist sind sie komplexe Gebilde und beruhen auf einer Anzahl von Schlüsselfähigkeiten. Aus nur bedingt vorhandenen oder gar fehlenden Schlüsselfähigkeiten entstehen Schwächen oder Verwundbarkeiten. („Der Rote Esel“)

■ Erklärung [kritische Verwundbarkeit]: Die wesentlichen Erfordernisse einer Fähigkeit werden als kritische Erfordernisse (*Critical Requirements*) bezeichnet. Ist ein solches Erfordernis nicht oder nur teilweise vorhanden, dann ist die von ihr abhängige Fähigkeit in diesem Bereich angreifbar. Ein nicht oder nur teilweise vorhandenes kritisches Erfordernis wird deshalb als kritische Verwundbarkeit (*Critical Vulnerability*) bezeichnet. (Die operative Führung)

44. kurnamine

attrition

■ Def: vastase võitlusvõime vähendamine isikkoosseisu ja varustuse kaotuse tõttu [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Abnutzung, die

■ Def: durch Personal- und Materialverluste bedingte Verringerung der Kampfkraft einer Truppe. (AAP-6 Übersetzung)

45. kõrge tasuvusega sihtmärk

high pay-off target, HPT

■ Def: vastase jaoks oluline ja väärtuslik sihtmärk, mille hävitamine, kahjustamine või neutraliseerimine võib anda sõbralikele jõududele ebaproportsionaalselt suure paremuse [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Prioritätsziel, das

■ Def: ein Ziel, dessen erfolgreiche Lokalisierung und Bekämpfung wesentlich den Erfolg der eigenen Einsatzführung beeinflusst [DVBH "Führungsbegriffe"]. (Millex)

46. käsuliin

chain of command, command channel

■ Def: käsukliki andvate ohvitseride järjestus ülemast alluvani, selle kaudu toimub käsutamine [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Befehlsweg, der

■ Def: Hierarchie der militärischen Führer in der Befehlsgebung bzw. die Verhältnisse zwischen Vorgesetzten und Untergebenen. (AAP-6 Übersetzung)

47. lagundama

disrupt, to

▣ Def: lõhestama vaenlase väe terviklikkust, mõjutama operatsiooni tempot ja ajakava [KOMISJON]. (Militerm)

zerschlagen

▣ Def: gegen die Struktur eines Gegners kämpfen, sodass eine Weiterführung des Kampfes der betroffenen gegnerischen Kräfte für eine begrenzte Zeit nicht möglich ist [MiB 91, RdNr.727]. (Millex, adaptiert)

Anmerkung: geforderte Ausfallswirkung: 30 Prozent.

48. lahingukord

order of battle, ORBAT

▣ Def: sõjalise jõu isikkoosseisu, üksuste ja varustuse kindlaksmääramine, suurus, juhtimisstruktuur ja paigutus [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Kräftebild, das; Kräfteordnung, die

▣ Def: Bezeichnung, Stärke, Gliederung und Verteilung von Personal, Einheiten/Verbänden und Ausrüstung einer Truppe. (AAP-6 Übersetzung)

49. lahinguplaan

operation plan, operational plan, OPLAN

▣ Def: plaan üksiku operatsiooni või mitme seostatud operatsiooni samaaegseks või järjestatud elluviimiseks. Plaan põhineb tavaliselt kindlatel eeldustel ning kõrgem juhtkond kasutab seda sõjalise suunisena, mille alusel alluvad ülemad saavad koostada toetavad plaanid ja käsud. Tavaliselt kasutatakse nimetust „plaan” termini „kask” asemel, kui tegevuseks hakatakse valmistuma tükk aega varem. Tegevusplaan võib jõustuda ettemääratud ajal või vastava märguande peale ning muutub seejärel tegevuskäsuks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Märkus: taktikatasandil [KOMISJON].

Einsatzplan, der; Kampfplan, der

▣ Def [Einsatzplan]: die für die jeweilige Führungsebene zusammengefasste Darstellung des geplanten oder vollzogenen Einsatzes der Kräfte von der Einheit einschließlich aufwärts [MiB 91, RdNr. 169]. (Millex)

▣ Def [Kampfplan]: die Bezeichnung des Planes der Durchführung auf Ebene der Teileinheit und darunter [MiB RdNr. 365]. (Millex)

Anmerkung*: in Deutschland nur „Einsatzplan”.

50. lahinguruum

battle space

▣ Def: keskkond, tegurid ja tingimused, millega on vaja arvestada, et rakendada lahinguvõimsust, kaitsta vägesid või põhiülesanne edukalt lõpule viia [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Gefechtsraum, der

▣ Def: die Umwelt, Einflussfaktoren und Bedingungen, die verstanden werden müssen, um Kampfkraft anzuwenden, zur Wirkung zu bringen, um die eigenen Kräfte zu schützen und um einen Auftrag auszuführen. (Basisdoktrin der Schweizer Luftwaffe, basiert auf AAP-6)

Märkus: See hõlmab maa-, mere-, õhu- ja kosmosekeskkonda, seal paiknevaid vaenulikke ja sõbralikke jõudusid, rajatisi, ilmaolusid Maal ja kosmoses, terviseriske, maastikku, elektromagnetilist spektrit ja infokeskkonda ühendoperatsioonialal ning muudes huvipiirkondades [AAP-6 tõlge].

Anmerkung: Dies beinhaltet die Medien Luft, Land, See, Weltraum, eigene und fremde Kräfte, Infrastruktur, Wetter, Terrain, Zeit und den Informationsraum [angelehnt an JP 1-02].

51. lahinguteave, lahinguinfo

combat information

■ Def: suhteliselt kiiresti vananevad andmed, mis on lahingus üksuste poolt kogutud või üksustele otse esitatud ja mida saab lahingus või olukorra hindamisel koheselt kasutada. Samaaegselt edastatakse asjaomased andmed luureandmete raporteerimiskanalite kaudu [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Gefechtsnachrichten (Pl.)

■ Def: vielfach kurzlebige, im Verlauf des Gefechts von der Truppe gewonnene oder dieser unmittelbar übermittelte Nachrichten, die entweder sofort im Gefecht oder für die Feststellung der Lage verwendet werden können. Wichtige Nachrichten werden gleichzeitig in den nachrichtendienstlichen Melde- und Berichtsweg eingespeist. (AAP-6 Übersetzung)

52. lahinguteenindus, LaTe

combat service support, CSS

■ Def: toetus lahinguüksustele eeskätt administratsiooni ja logistika vallas [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Einsatzunterstützung, die

■ Def: Unterstützung der Kampftruppen vor allem auf administrativem und logistischem Gebiet. (AAP-6 Übersetzung)

53. lahinguvalmidus

combat readiness

■ Def: üksus(t)e seisund, mis võimaldab määratud ajal asuda täitma konkreetset lahinguülesannet [SÕJA-MAPR]. (Militerm)

Einsatzbereitschaft, die

■ Def: Fähigkeit eines Truppenteils bzw. einer Dienststelle, in Einsatzgliederung mit voller personeller und materieller Stärke einen Auftrag zu erfüllen. (HDv 100/900)

54. lahinguvõimsus

combat power

■ Def: kogu hävitav ja/või häiriv jõud, mida sõjaline üksus/formeering saab mingil ajahetkel vastase vastu rakendada [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Kampfkraft, die

■ Def: das Leistungsvermögen einer Truppe, das vor allem durch die personelle und materielle Stärke, durch taktische Leistungsparameter und durch Kräftermultiplikatoren bestimmt wird [MiB 91, RdNr. 361]. (Millex)

55. lahinguväli

battlefield

■ Def: maa-ala, millel toimub lahingutegevus [SÕJA-MAPR; SÕJA-1998]. (Militerm)

Gefechtsfeld, das

■ Def: ein Raum, in dem gekämpft wird oder mit einem Kampf zu rechnen ist. Das Gefechtsfeld ist dreidimensional und schließt den bodennahen Luftraum sowie das elektromagnetische Spektrum ein [DVBH „Führungsbegriffe“]. (Millex)

56. lahinguvälja eesliin

forward edge of the battle area, FEBA

■ Def: niisuguste alade ühine eespoolseim piir, kuhu on siirdud maismaa lahinguüksused, välja arvatud alad, kus tegutsevad julgestusüksused, mis on ette nähtud tuletoetuse koostööstamiseks, jõudude paigutamiseks või üksuste manööverdamiseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

vorderer Rand der Verteidigung

■ Def: vordere Begrenzung zusammenhängender Räume, in denen Landstreitkräfte ihr Gefecht führen; ausgenommen sind die Geländeteile, in denen Verzögerungs- und Sicherungskräfte eingesetzt sind. Diese Führungslinie dient der Abstimmung von Feuerunterstützung, Einsatz und Bewegung. (AAP-6 Übersetzung)

57. lahinguvälja luureettevalmistus

intelligence preparation of the battlefield, IPB

■ Def: kindlas geograafilises piirkonnas ohu- ja tegevuskeskkonna kavakindel ja pidev analüüsimine. Luureohvitseri juhtimisel osaleb lahinguvälja luureettevalmistuses kogu staap, et kujuneks arusaam vaenlase, maastiku- ja ilmaolude ning peamiste tsiviilaspektide kohta [FM 5-0 tõlge]. (Militerm)

Aufklärung zur Vorbereitung des Gefechts, die; IPB-Prozess, der

■ Erklärung 1: Der IPB-Prozess ist ein kontinuierlich ablaufender Vorgang, der sich keiner bestimmten Phase des *Decision Making Process* [Entscheidungsablaufs] fest zuordnen lässt, sondern diesen in allen Phasen beeinflusst. Der IPB-Prozess besteht grundsätzlich aus drei Schritten: *Battlespace Area Evaluation, Threat Evaluation, Threat Integration*. („Der Rote Esel“)

■ Erklärung 2: Hierbei [während des IPB-Prozesses] werden verschiedenste Einflussfaktoren aus dem relevanten Umfeld und Handlungsmöglichkeiten der Konfliktparteien genau analysiert und ggf. grafisch aufbereitet. Eine Bedrohungsanalyse bildet das Ergebnis dieses Schrittes. (Taktisches Führungsverfahren)

58. laialijagamine

dissemination

■ Def: luureandmete õigeaegne edasitoimetamine, kohases vormis ja igal sobival viisil, neile, kellel neid

Weitergabe, die; Verteilung, die

■ Def: rechtzeitige Übermittlung von Erkenntnissen in geeigneter Form und durch geeignete Mittel an Stellen, die

vaja on [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

diese Erkenntnisse benötigen. (AAP-6 Übersetzung)

59. liikuvus, mobiilsus

Beweglichkeit, die

mobility

▣ Def: relvajõudude omadus või võime, mis lubab neil liikuda ühest kohast teise, säilitades sealjuures võime täita oma põhiülesannet [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

▣ Def: Fähigkeit von Streitkräften, sich von Ort zu Ort zu bewegen und dabei ihren eigentlichen Auftrag auszuführen. (AAP-6 Übersetzung)

60. liikuvuse tõkestamine, tõkestamine

Hemmen feindlicher Bewegungen, das

countermobility

▣ Def: kõik meetmed, mis on seotud vastase manöövrivabaduse piiramisega, et takistada tal valikuliselt maastikukasutust [KOMISJON]. (Militerm)

▣ Def: allgemeine Aufgabe im Einsatz mit dem Zweck, Bewegungen des Feindes im Zusammenwirken mit Luftstreitkräften zu verhindern, zu kanalisieren, zu lenken, zu verlangsamen oder zu stauen. (HDv 100/900)

61. luure algteave

grundlegende Erkenntnisse (Pl.)

basic intelligence

▣ Def: igasugused luureandmed, mida saab kasutada võrdlusmaterjalina plaanide koostamisel ja alusena hilisema informatsiooni või luureandmete töötlemisel [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

▣ Def: Erkenntnisse aller Art, die als Grundlage für die Planung und zur Bewertung später gewonnener Nachrichten oder Erkenntnisse verwendet werden können. (AAP-6 Übersetzung)

62. luure vastutuspiirkond, luure vastutusala

Verantwortungsbereich der Aufklärung, der; Aufklärungsbereich, der

area of intelligence responsibility

▣ Def: ülemale määratud ala, mille piires ta vastutab luureteabega varustamise eest tema käsutuses olevate vahendite ulatuses [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

▣ Def [Verantwortungsbereich der Aufklärung]: das einem militärischen Führer zugewiesene Gebiet, in dem er im Rahmen der ihm zur Verfügung stehenden Kräfte und Mittel für das militärische Nachrichtenwesen bzw. für die Aufklärung verantwortlich ist. (AAP-6 Übersetzung)

▣ Def [Aufklärungsbereich]: ist jener Raum, in dem die jeweilige Führungsebene für die Durchführung der Aufklärung allein- oder hauptverantwortlich ist [DVBH "Führungsbegriffe"]. (Millex)

63. luurehinnang

intelligence estimate

■ Def: kirjalikult või suuliselt esitatud hinnang, konkreetset olukorda või tingimusi puudutavate olemasolevate luureandmete kohta eesmärgiga teha kindlaks vastase või potentsiaalse vastase võimalikud tegevusvariandid ja nende kasutuselevõtmise tõenäosus [AAP-6 tõlge]

Beurteilung der Feindlage, die

■ Def: schriftliche oder mündliche Beurteilung verfügbarer Erkenntnisse über eine bestimmte Lage oder einen bestimmten Zustand mit dem Ziel, die Möglichkeiten des Handelns des Gegners oder eines potentiellen Gegners sowie die Wahrscheinlichkeit ihrer Realisierung festzustellen. (AAP-6 Übersetzung)

64. lõpptulemus

end state

■ Def: poliitiline ja/või sõjaline olukord, milleni tuleb jõuda operatsiooni lõpuks ja mis näitab, et operatsiooni eesmärk on saavutatud [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Endzustand, der

■ Def: politische und/oder militärische Lage, die am Ende einer Operation erreicht sein sollte und die anzeigt, dass der Auftrag erfüllt worden ist. (Wörterbuch der Bundeswehr für Einsätze der Streitkräfte)

65. läbimurdmine, läbimurre

penetration

■ Def: maaoperatsioonides pealetungi liik, mille eesmärk on murda läbi vaenlase kaitse ja lagundada tema kaitseüsteem [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Einbruch, der

■ Def: Phase des Angriffs, in der die angreifende Truppe in eine verteidigte Stellung oder in einen verteidigten Raum eindringt. (HDv 100/900)

66. läbipääsu rajama

breach, to

■ Def: vaenlase kaitse, tõkkesse või kindlustusse läbikäiku tegema või seda julgestama [KOMISJON]. (Militerm)

überwinden

■ Def: Hindernisse und Sperren im Verlauf einer Bewegung bewältigen [DVBH „Führungsbegriffe“]. (Millex, adaptiert)

67. lähtepunkt

start point, SP, starting point

■ Def: täpselt määratletud punkt marsruudil, kust alates sõidukite liikumine allub selle liikumise ülema juhtimisele. Kolonn moodustub selles punktis, kui kõik kolonni osised üksteise järel ja kindlaksmääratud ajal

Ablaufpunkt, der

■ Def: befohlener Punkt an einem Marschweg, der den Anfang der Marschstraße bestimmt und der zur befohlenen Ablaufzeit in der befohlenen Marschfolge zu überschreiten ist. (HDv 100/900)

punktist mööduvad [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Märkus: Lisaks kolonni põhilähtepunktile, võib olla ka sekundaarseid lähtepunkte kolonni eri osistele. [AAP-6 tõlge]

68. **mahasurumine**

suppression

▣ Def: vastase allüksuse lühikeseks ajaks lahinguvõimetuks muutmine talle kuni 25% kaotusi tekitades. Mahasurutud vastane on võimeline jätkama ülesande täitmist ümberrühmitumiseta ja kaotusi korvamata [SÕJA-MAPR]. (Militerm)

Niederhalten, das

▣ Def: allgemeiner Kampfauftrag und Feuerauftrag/Feueranforderung an Artillerie und Mörser mit dem Zweck, den Feind für begrenzte Zeit durch Feuer in Deckung zu zwingen und ihn dadurch am Kampf zu hindern. (HDv 100/900)

69. **manööver**

manoeuvre

▣ Def: jõudude rakendamine lahinguväljal, kasutades liikumist koos tule või tulevõimalusega, et saavutada vaenlasega võrreldes soodsam positsioon põhiülesande täitmiseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Bewegung, die

▣ Def: die Ortsveränderung mit dem Zweck, Truppen unter Einhaltung des Grundsatzes Feuer und Bewegung in eine wirksame Lage zum Gegner zu bringen [DVBH "Führungsbegriffe"]. (Millex)

70. **missioon, sõjaline missioon**

mission

▣ kindla eesmärgiga sõjaline operatsioon või ekspeditsioon [KOMISJON]. (Militerm)

Einsatz, der

▣ Def: Heranziehen der Streitkräfte insgesamt, von Teilen oder einzelner Soldaten zur Erfüllung des vom Grundgesetz der Bundesrepublik Deutschland vorgegebenen Auftrags (HDv 100/900).

71. **mitmeriigioperatsioon, liitlasoperatsioon**

combined operation

▣ Def: kahe või enama liitlasriigi vägede operatsioon ühe ülesande ühiseks täitmiseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

gemeinsame Operation, die

▣ Def: Handlungen von Streitkräften zweier oder mehrerer Staaten, die gemeinsam einen Auftrag durchführen sollen. Meist sind sie teilstreitkraftübergreifend, auf der operativen Führungsebene ist dies die Regel. Die Zusammenarbeit gründet sich auf bestehende Bündnisse oder auf eine für einen bestimmten Zweck gebildete Koalition. (HDv 100/900)

72. **murdumispunkt, kulminatsioonipunkt**

culminating point

▣ **Def:** punkt, kus üksused kaotavad võime oma eesmärgi saavutada [TER-PLUS tõlge]. (Militerm)

Kulminationspunkt, der

▣ **Def:** Gesamtlage im Verlauf von Feldzug oder Schlacht, in der die Handlungsfähigkeit einer Seite zu erlahmen oder verlorenzugehen und die Fähigkeit zur Initiative und zur erfolgreichen Fortsetzung von Operationen an die andere Seite überzugehen droht. (HDv 100/900)

73. **mõjupiirkond, mõjuala**

area of influence

▣ **Def:** geograafiline ala, kus ülem saab üldjuhul talle allutatud või teda toetavate üksuste tule ja manöövriga otseselt lahingutegevust mõjutada [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Einflussbereich, der

▣ **Def:** Gebiet, in dem ein militärischer Führer die Kampfhandlungen durch Bewegung oder die ihm gewöhnlich unterstellten Feuerunterstützungsmittel unmittelbar beeinflussen kann. (AAP-6 Übersetzung)

74. **mäss, mässuliikumine**

insurgency

▣ **Def:** organiseeritud tegevus põhiseadusliku valitsuse kukutamiseks õõnestuse ja relvakonflikti abil [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Aufstand, der

▣ **Def:** organisierte Bewegung, die darauf abzielt, den Sturz einer rechtmäßig gewählten Regierung durch Zersetzung und bewaffneten Konflikt herbeizuführen. (AAP-6 Übersetzung)

Märkus:* seisuga 13.04.2012 on kanne andmebaasist kustutatud.

75. **mööduma**

bypass, to

▣ **Def:** liikuma ümber takistuse, positsiooni või vaenlase üksuse, et säilitada liikumishoog [KOMISJON]. (Militerm)

umgehen

▣ **Def:** in die Tiefe des Feindes bei absichtlicher Aussparung eines bestimmten feindbesetzten Geländesteils vorgehen [MiB 91]. (Millex, adaptiert)

76. **olukorrahinnang**

estimate of the situation, appreciation of the situation

▣ **Def:** valikute tegemine, milles ülem arvestab mõju sõjalisele olukorrale ning mille abil ta jõuab ülesande

Lagebeurteilung, die

▣ **Def:** logischer Denkvorgang, bei dem ein militärischer Führer alle Umstände, die sich auf die militärische Lage

täitmiseks sobiva tegevuskäiguni [AAP-6 tõlge].
(Militerm)

auswirken können, in Betracht zieht und zu einem
Entschluß für sein Handeln zur Erfüllung des ihm erteilten
Auftrags kommt. (AAP-6 Übersetzung)

77. oluline varjatav teave

essential elements of friendly information, EEFI

■ Def: sõbralike jõudude operatsiooni üliolulised
aspektid, mis vaenlasele teatavaks saamise korral
kahjustaksid operatsiooni salajasust, tootsid kaasa selle
ebaõnnestumise või vähendaksid selle edukust
[KOMISJON]. (Militerm)

besonders schutzbedürftige eigene Informationen

■ Kontext 1: Es sind nicht nur Informationen zu
beschaffen, es müssen Informationen auch geheim
gehalten werden. Hierzu sind die wesentlichen
Informationen über die eigenen Kräfte (*Essential Elements
of Friendly Information – EEFI*) festzustellen, welche vor
dem Gegner in jedem Fall geheim zu halten sind.
(Taktisches Führungsverfahren)

■ Kontext 2: Analyse des generellen Informationsbedarfs
und von Informationslücken. Hierzu zählen neben Fragen
der Lage und Absicht gegnerischer Kräfte (*Priority
Intelligence Requirements, PIR*) sowie des Zustands und
der Verfügbarkeit eigener Kräfte (*Friendly Force
Information Requirements, FFIR*) u.a. auch die
Informationen, die vor dem Zugriff des Gegners zu
schützen sind (*Essential Elements of Friendly Information,
EEFI*). („Der Rote Esel“)

Anmerkung*: kein offizieller Begriff.

78. oma üksuste eesjoon

Forward Line of Own Troops, FLOT

■ Def: joon, mis näitab sõbralike jõudude
eespoolsemaid positsioone mis tahes tüüpi sõjalises
operatsioonis kindlal ajal [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

vordere Linie eigener Truppen, die

■ Def: Führungslinie für das Zusammenwirken zwischen
Land- und Luftstreitkräften. Sie gibt die vorderen
Stellungen der eigenen Truppen zu einem bestimmten
Zeitpunkt an. (HDv 100/900)

79. operatiivjuhtimisõigus

operational control, OPCON

■ Def: ülemale üleantud õigus juhtida vägesid, mis on
määratud nii, et ülem saab täita konkreetseid ülesandeid,
mis on tavaliselt piiratud otstarbe, aja või kohaga;
paigutada asjaomaseid üksusi positsioonidele ning
säilitada või määrata taktikalist juhtimisõigust nende
üksuste üle. Ei hõlma õigust määrata asjaomaste üksuste

Operational Control, das

■ Def: die einem Kommandanten übertragene Befugnis,
unterstellte Kräfte so zu führen, dass er bestimmte
Aufgaben erfüllen kann, die im Allgemeinen nach Art,
Zeit und Raum begrenzt sind, sowie die betreffenden
Truppenteile zu dislozieren und Tactical Control über sie
selbst auszuüben oder zu übertragen. (Taktisches

osadele eraldiseisvaid ülesandeid. Ei hõlma ka väehaldamisõigust ega logistilist juhtimist [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Führungsverfahren)

Erläuterung: OPCON umfasst weder die Befugnis, den gesonderten Einsatz dieser Truppenteile anzuordnen, noch sind truppendienstliche oder logistische Befugnisse damit verbunden.

80. operatiivkäsuõigus

Operational Command, das

operational command, OPCOM

■ Def: ülema õigus anda alluvatele ülematele ülesandeid, paigutada üksusi positsioonidele, vägesid ümber korraldada ja vastavalt vajadusele kas säilitada või üle anda operatiiv- ja/või taktikalist juhtimisõigust [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

■ Def: die einem Kommandanten übertragene Befugnis, nachgeordneten Kommandanten Aufgaben zuzuweisen oder Aufträge zu erteilen, Truppenteile zu dislozieren, die Unterstellung von Kräften neu zu regeln sowie Operational Control und/oder Tactical Control je nach Notwendigkeit selbst auszuüben oder zu übertragen. (Taktisches Führungsverfahren)

Märkus: ei sisalda administratiivvastutust [AAP-6 tõlge].

81. operatsioonijulgeolek, operatsioonijulgeoleku meetmed

Sicherheit und Geheimhaltung, die

operations security, OPSEC

■ Def: protsess, mis tagab sõjalise operatsiooni või harjutuse jaoks vajaliku julgeoleku, kasutades passiivseid või aktiivseid vahendeid, et takistada vaenlast avastamast sõbralike vägede asukohta, suutlikkust ja kavatsusi [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

■ Def: Maßnahmen, die einer militärischen Operation oder militärischen Übung durch Einsatz passiver oder aktiver Mittel angemessene Sicherheit verleihen und dem Feind Informationen über die eigene Kräfteverteilung sowie die eigenen Möglichkeiten und Absichten versagen. (AAP-6 Übersetzung)

82. operatsioonikujustus

Operational Design, das

operational design

■ Def: sõjakäigu või suuroperatsiooni plaani ja selle järgneva elluviimise aluseks oleva raamistiku idee ja teostus [DOD tõlge]. (Militerm)

■ Def: Entwicklung der Operationsplanung auf operativer Ebene in groben Zügen, basierend auf dem *Estimate of the Situation* [Lagebeurteilung] und der *Mission Analysis* [Auswertung des Auftrags]. („Der Rote Esel“)

83. operatsioonipiirkond, operatsiooniala

area of operations, AOO

■ Def: ühendväe juhataja poolt kindlaks määratud maa-ala ühendoperatsiooniala piires konkreetse sõjalise tegevuse elluviimiseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Operationsraum, der; Operationsgebiet, das

■ Def [Operationsraum]: jener Raum, in dem ein operativ führendes Kommando die Verantwortung trägt [DVBH „Führungsbegriffe“]. (Millex)

■ Def [Operationsgebiet]: Zone auf dem Kriegsschauplatz, in der militärische Handlungen stattfinden. Ihre Zuordnung (NATO oder national) richtet sich danach, wer für den Einsatz zuständig und für die Operationsführung verantwortlich ist. (HDv 100/900)

84. operatsiooniplaan

operation plan, operational plan, OPLAN

■ Def: plaan üksiku operatsiooni või mitme seostatud operatsiooni samaaegseks või järjestatud elluviimiseks. Plaan põhineb tavaliselt kindlatel eeldustel ning kõrgem juhtkond kasutab seda sõjalise suunisenä, mille alusel alluvad ülemad saavad koostada toetavad plaanid ja käsud. Tavaliselt kasutatakse nimetust „plaan“ termini „käsk“ asemel, kui tegevuseks hakatakse valmistuma tükk aega varem. Tegevusplaan võib jõustuda ettemääratud ajal või vastava märguande peale ning muutub seejärel tegevuskäsuks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Märkus: operatsioonitasandil [KOMISJON].

Operationsplan, der; OPLAN

■ Def [Operationsplan]: das Ergebnis der Planung der operativen Führung und Grundlage des Operationsbefehles [DVBH „Führungsbegriffe“]. (Millex)

Def [OPLAN]: der Plan zur Führung einer Operation, der im Rahmen der Vorbereitung erstellt wird. („Der Rote Esel“, adaptiert)

Anmerkung: Nach NATO-Verständnis ist zwischen Planung und Ausführung strikt zu unterscheiden. Zur Ausführung eines OPLAN wird aus diesem erst eine OPORD [operations order, Operationsbefehl] entwickelt. Der OPLAN ist damit im Verständnis nicht deckungsgleich mit dem Operationsplan gemäß HDv 100/200 (Stand 10/98), der Teil des Operationsbefehls ist. („Der Rote Esel“)

85. otsetoetus

direct support, DS

■ Def: toetus, mida annab üksus, mis ei ole seotud toetatava üksuse või formeeringuga ega selle alluvuses, kuid mis peab selle üksuse või formeeringu nõutavat toetust andma esmajärjekorras [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

unmittelbare Unterstützung, die

■ Def: Unterstützung durch einen Truppenteil, der dem unterstützten Truppenteil weder vorübergehend noch auf Dauer unterstellt ist, diesen aber auf Anforderung vorrangig zu unterstützen hat. (AAP-6 Übersetzung)

86. otsetuli

direct fire

■ Def: tuli sihtmärgi pihta, mida sihtur näeb [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

direktes Feuer

■ Def: die Bezeichnung für die gezielte Schussabgabe zur Bekämpfung eines in Sichtweite befindlichen Gegners [DVBH „Führungsbegriffe“]. (Millex)

87. otsustav punkt

decisive point

■ Def: punkt, kust mingit vaenulikku või sõbralikku raskuspunkti saab mõjutada. Otsustav punkt võib eksisteerida ajas, ruumis või infokeskkonnas [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Schlüsselbedingung, die; Schlüsselbereich, der

■ Def [Schlüsselbedingung]: ein Element der operativen Führung, welches in räumlicher, zeitlicher, informationsspezifischer und kräftemäßiger Hinsicht in Erscheinung treten kann. Dabei handelt es sich um jene Stärken und Schwächen, über die der Zugang zum Gravitationszentrum erreicht werden kann [MBI opFü, DBW opLeitlinie]. (Millex)

■ Def [Schlüsselbereich]: Bereich, über den der Zugang zu Zentren der Kraftentfaltung und Handlungsfähigkeit erreicht werden kann. Der kann räumlich, zeitlich, informationsspezifisch oder als Kräfte in Erscheinung treten. (Wörterbuch der Bundeswehr für Einsätze der Streitkräfte, adaptiert)

Anmerkung: Schlüsselbereiche sind sowohl auf der gegnerischen als auch auf der eigenen Seite vorhanden. Dem Schutz eigener Schlüsselbereiche kommt besondere Bedeutung zu.

88. pealetung

offensive

■ Def: sõjategevuse liik, mille eesmärk on purustada vaenlase väed ja vallutada mingi territoorium [KOMISJON]. (Militerm)

Angriff, der

■ Def: Gefechtsart mit dem Zweck, Kräfte des Feindes zu zerschlagen und/oder Raum zu nehmen. Der Angriff kann aus eigenem Entschluss geführt oder vom Feind bzw. von den Umständen erzwungen werden. (HDv 100/900)

Märkus: Pealetungi ulatus võib olla strateegiline, operatiivne või taktikaline ning see võib toimuda laiaulatuslike lahingute, operatsioonide, lahingute või muud tüüpi võitluse vormis [KOMISJON].

89. **pettetegevus, pete**

deception

■ Def: meetmed vaenlase eksiteele viimiseks tõenditega manipuleerimise, nende moonutamise või võltsimise teel, et mõjutada teda oma huve kahjustavalt toimima [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Täuschen, das

■ Def: die bewusste Irreführung des Gegners, um ihn zu falschen Maßnahmen zu veranlassen [MiB 91; RdNr. 603]. (Millex)

90. **piirijoon**

boundary

■ Def: maismaasõjas joon, mis eraldab kõrvuti asetsevate üksuste vastutusalasid [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Grenze, die

■ Def: eine Führungslinie, die einen Raum bestimmt und bei Bedarf nach allen Seiten festgelegt wird [DVBH „Führungsbegriffe“]. (Millex)

91. **psühholoogiline operatsioon, psühhooperatsioon, psühhomeetmed, psühholoogiline tegevus**

psychological operation, PsyOp

■ Def: plaanikohased psühholoogilised meetmed poliitiliste ja sõjaliste eesmärkide saavutamist mõjutavate hoiakute ja käitumise mõjutamiseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

psychologische Operation, die

■ Def: geplante psychologische Maßnahmen im Frieden und im Krieg, die an gegnerische, eigene, verbündete und neutrale Zielgruppen gerichtet sind, um auf Einstellungen und Verhaltensweisen einzuwirken, die für das Erreichen politischer und militärischer Ziele von Bedeutung sind. (AAP-6 Übersetzung)

Anmerkung: in der Bundeswehr verwendet man die Benennung „Operative Information“, aber in Bezug auf multinationale Operationen wird ebenfalls von „PsyOps“ gesprochen. Das NATO-Verständnis bzw. das Verständnis anderer NATO-Nationen zu PsyOps ist nicht in allen Punkten deckungsgleich mit dem deutschen. (HDv 100/100)

92. **purustamine**

demolition

■ Def: ehitiste, rajatiste või materiaalse vara hävitamine tule, vee, lõhkeainete, mehaaniliste või muude vahenditega [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Zerstörung, die

■ Def: Unbrauchbarmachung von Bauwerken, Einrichtungen oder Material mit Hilfe von Feuer, Wasser, Sprengstoff sowie mechanischen oder anderen Mitteln. (AAP-6 Übersetzung)

93. põhipingutus

main effort

■ Def: jõudude või vahendite koondamine mingisse piirkonda, kus ülem soovib saavutada lahenduse [ATP-3.2.1 tõlge; AJP-3.2 tõlge]. (Militerm)

Märkus*: seisuga 13.04.2012 on kanne andmebaasist kustutatud.

Schwerpunkt, der

■ Def: Zusammenfassung und Einsatz von Kräften und/oder Mitteln in dem Raum, in dem der militärische Führer die Entscheidung sucht oder erwartet. (HDv 100/900)

94. põhiülesanne

mission, Msn

■ Def: käsus sisalduv ülesanne ja selle eesmärk, mis on selgelt ja lühidalt sõnastatud [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Märkus: Põhiülesanne sisaldab vastuseid küsimustele: kes, mida, miks, millal, kus [KOMISJON]. (Militerm)

Auftrag, der

■ Erklärung: ein Auftrag beinhaltet einen Befehl. Er bezeichnet ein in einer bestimmten Zeit und/oder in einem bestimmten Raum zu erreichendes Ziel und ggf. die von der Führung damit verfolgte Absicht. Er lässt dem Empfänger weitgehende Handlungsfreiheit in der Durchführung und in der Wahl der anzuwendenden Mittel. Er verlangt daher eigene Urteils- und Entschlusskraft sowie selbständiges, verantwortungsbewusstes Handeln. (ZDv 1/50)

95. rahuoperatsioon, rahutagamisoperatsioon

Peace Support Operation, PSO

■ Def: operatsioon, mille eesmärk on rahu taastamine või hoidmine, järgides üldjuhul ÜRO harta eemärke ja printsiipe, kasutades erapooletult diplomaatilisi, tsiviil- ja sõjalisi vahendeid. Sellised operatsioonid võivad olla konfliktide tõkestamine, rahu taastamine, rahu jõustamine, rahuvalve, rahu kindlustamine ja/või humanitaaroperatsioonid. [AAP-6 tõlge]

Friedensmission, die; friedensunterstützender Einsatz

■ Erklärung [Friedensmission]: Oberbegriff für friedenserhaltende, friedenserzwingende oder andere dem Frieden dienende Maßnahmen. Träger einer Friedensmission sind die Vereinten Nationen (VN), eine Regionalorganisation (z.B. OSZE) oder eine Koalition von Staaten. Friedensmissionen werden erforderlich, wenn andere Maßnahmen der Konfliktbewältigung nicht ausreichen. (HDv 100/900)

■ Def [friedensunterstützender Einsatz]: eine Maßnahme der Vereinten Nationen und anderer kollektiver Sicherheitssysteme oder Koalitionen zur internationalen Krisenbewältigung im gesamten Aufgabenbereich der Streitkräfte. Er umfasst Einsätze zur Konfliktverhütung, Friedenschaffung, Friedenserhaltung, Friedensdurchsetzung oder Friedenskonsolidierung [Einsatzkonzept]. (Millex)

96. raskuspunkt, raskuskese

center of gravity, COG, CG

▣ Def: omadused, võimed või paigad, millest tulenevad riigi, liidu, sõjajõudude või muu rühmituse tegutsemisvabadus, füüsiline jõud või võitlustahe [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Zentrum der Kraftentfaltung und Handlungsfähigkeit, das; Gravitationszentrum, das

▣ Erklärung: Zentrum der Kraftentfaltung und Handlungsfähigkeit ist die zusammenfassende Bezeichnung für das politische, militärische, wirtschaftliche und moralische Leistungsvermögen einer Nation, eines Bündnisses, einer Koalition oder einer Konfliktpartei, das im Fall eines bewaffneten Konflikts kriegsentscheidenden Charakter hat. Im Rahmen militärstrategischer Vorgaben ist es das Ziel der operativen Führung, alle verfügbaren Kräfte und Mittel gegen die Zentren der Kraftentfaltung und Handlungsfähigkeit des Feindes zu bündeln sowie die eigenen Zentren gegen den Zugriff des Feindes zu schützen. Diese Zielsetzung muss sich im operativen Konzept des Truppenführers niederschlagen. (HDv 100/900)

▣ Def [Gravitationszentrum]: die Ableitung aus dem anzustrebenden Endzustands. Es stellt diejenige Kernfähigkeit einer Nation, eines Bündnisses, einer Koalition, eines Gegners, einer Konfliktpartei oder ihrer Streitkräfte dar, von der die Handlungsfreiheit, die physische Stärke bzw. der Wille zum Kampf ausgeht [operative Leitlinie der DBW]. (Millex, adaptiert)

97. relvajõudude mobilisatsioon

mobilization

▣ Def: protsess, mille käigus relvajõud või osa relvajõududest viiakse sõja või muu riikliku hädaolukorra jaoks vajalikule valmidusastmele. Protsess hõlmab isikkoosseisu, varustuse ja materiaal-tehniliste vahendite koondamist ning korraldamist tegevteenistuseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Mobilmachung, die

▣ Def: Präsenzerhöhung über den vollen Friedensumfang hinaus bis zur Höhe des Verteidigungsumfangs durch geschlossene oder schrittweise Heranziehung der personellen und materiellen Mobilmachungsergänzung. Die Mobilmachung umfasst auch das Einnehmen der Verteidigungsgliederung, das Sicherstellen des weiteren materiellen Bedarfs sowie Maßnahmen der personellen Durchhaltefähigkeit. (HDv 100/900)

98. relvakonflikt, konflikt

conflict, military conflict, armed conflict

▣ Def: riigisisene või riikidevaheline organiseeritud gruppide relvastatud võitlus või kokkupõrge piiratud poliitiliste või sõjaliste eesmärkide saavutamiseks [KOMISJON]. (Militerm)

bewaffneter Konflikt

▣ Def: mit Waffengewalt ausgetragene Auseinandersetzung zwischen Staaten (zwischenstaatlicher Konflikt) oder zwischen der Staatsgewalt und einer organisierten Gruppe (innerstaatlicher Konflikt). (HDv 100/900)

99. **reserv**

reserve

▣ Def: jõud, mis hoitakse varus selleks, et tulla toime ettenägemata olukordadega või et mõjutada edaspidiseid sündmusi [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Reserve, die

▣ Def: Truppen oder Mittel, die ein Führer zu seiner Verfügung hält, um seine eigene Handlungsfreiheit zu erhöhen und die er erst dann einsetzt, wenn er es aufgrund der Lageentwicklung für geboten hält und/oder wenn er eine Entscheidung herbeiführen will. (HDv 100/900)

100. **riiklik mobilisatsioon**

mobilization

▣ Def: sõjaks või muuks hädaolukorraks valmistumine riigi ressurside koondamise ja korraldamise teel [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Mobilmachung, die

▣ Def: Vorbereitung auf den Kriegszustand oder sonstige Notstände durch die Bereitstellung und Heranziehung nationaler Ressourcen. (AAP-6 Übersetzung)

101. **ründeobjekt**

objective

▣ Def: ala või objekt, mille rünnakuüksus peab saama enda kontrolli alla [KVMaVLTA]. (Militerm)

Angriffsziel, das

▣ Def: Raum, den eine Truppe im Angriff zu nehmen und/oder in dem sie Feindkräfte zu zerschlagen hat. (HDv 100/900)

102. **rünnakukahjustuste hinnang**

post-strike damage estimation

▣ Def: täpsustatud sihtmärgianalüüs, mis on rajatud uutele andmetele, nagu relva tegelik energiavoog, plahvatuse kõrgus ja epitsenter, mis on hangitud vahendite abil, mida ei kasutatud otsese hinnangu andmisel [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Wirkungsbeurteilung, die

▣ Def: berichtigte Wirkungsanalyse auf der Grundlage neuer Daten wie tatsächlicher Detonationswert; Detonationshöhe und Nullpunkt, die nicht durch direkte Schadensfeststellung, sondern auf andere Weise ermittelt wurden. (AAP-6 Übersetzung)

103. **rünne, turm**

assault

▣ Def: lühike ja äge, kuid täpselt juhitud rünnak kohalikule ründeobjektile, nagu suurtükipositsioon, punker või kuulipildujapesa [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Sturm, der

▣ Def: kurzer, heftiger, aber gut organisierter Angriff gegen ein örtliches Ziel, z. B. eine Geschützstellung, eine Befestigung oder ein Maschinengewehrnest. (AAP-6 Übersetzung)

104. **samakõlastamine, sünkroonimine**

synchronization

■ Def: Sõjalise tegevuse ajaline, ruumiline ja eesmärgipõhine korraldus, et saavutada otsustavas kohas ja vajalikul hetkel maksimaalne suhteline lahinguvõimsus [DOD; ATP-3.2.1 tõlge]. (Militerm)

Synchronisation, die

■ Def: die räumliche, zeitliche oder sachliche Verknüpfung eigener Handlungen mit dem Ziel, Synergien zu erzeugen und die Wirkung auf den Gegner durch Fokussierung auf seine Schwächen zu verstärken. („Der Rote Esel“)

105. **seire**

surveillance

■ Def: õhuruumi, maa- ja veepealsete või -aluste alade, paikade, isikute või esemete süstemaatiline vaatlemine visuaalsete, heli-, elektrooniliste, fotograafiliste või muude vahenditega [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Überwachung, die

■ Def: systematische Überwachung des Luft- und Weltraums, der Erdoberfläche und der Unterwasserräume sowie von Orten, Personen oder Objekten mit Hilfe visueller, akustischer, elektronischer, fotografischer und sonstiger Mittel. (AAP-6 Übersetzung)

Märkus: militaarluures.

106. **seiskama**

block, to

■ Def: takistama vaenlase liikumist määratud maa-alale või suunas [KOMISJON]. (Militerm)

sperrern

■ Def: den Feind durch Verlegen oder Verschießen länger wirksamer Mittel daran hindern, einen bestimmten Geländeteil schnell zu überwinden. (HDv 100/900, adaptiert)

Anmerkung: allgemeiner Kampfauftrag und Feuerauftrag/Feueranforderung an die Artillerie.

107. **sektor, lõik**

sector

■ Def: kindlate piirijoontega ala, kus mingi üksus tegutseb ja mille eest ta vastutab [AAP-6 tõlge]. (Millex)

Gefechtsstreifen, der

■ Def: durch seitliche Grenzen festgelegter Raum, der einer Truppe für ihren Einsatz bzw. ihre Operation zugewiesen ist und für den sie die Verantwortung hat. (HDv 100/900)

108. **siduma**

fix, to

■ Def: hoidma ära vaenulike jõudude, elanike, elanike grupi või organisatsiooni mingil osal liikumast

binden, Feindkräfte binden

■ Def: Kräfte des Feindes in einem Raum durch eigene Kräfte vor Ort, durch Angriff oder durch Vortäuschen

ettenähtud aja jooksul ettenähtud kohast kaugemale [AJP-3.2 tõlge]. (Militerm)

einer Angriffsabsicht festhalten, mit dem Zweck, sein Wirksamwerden an anderer Stelle zu verhindern. (HDv 100/900, adaptiert)

*Anmerkung**: der deutsche Begriff bezieht sich nur auf den Feind.

109. sihtmärgi kinnistamine

target acquisition, TA

■ Def: sihtmärgi avastamine, tuvastamine ja asukoha kindlakstegemine piisava täpsusega, et relvi oleks võimalik tõhusalt rakendada [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Zielaufklärung, die

■ Def: Verfahren und Mittel zur Ortung und Identifizierung ortsfester und beweglicher Einzel- und Massenziele, meist in vorgeplanten Zielräumen.

Erläuterung: Sie muss hinreichend genaue Daten für den zielgenauen eigenen Waffeneinsatz ergeben, die direkt oder indirekt dem Einsatz oder der Einweisung von Waffensystemen zur reaktionsschnellen Führung des Feuerkampfs dienen. Zielaufklärung trägt zur Verdichtung der Lageaufklärung bei. (HDv 100/900)

110. sihtmärkide määramine

targeting

■ Def: sihtmärkide ja nende vastu kasutatavate vahendite ja meetmete valimine, arvestades tegevusnõudeid ja -võimeid [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Targeting, das; Zielbekämpfungsplanung, die

■ Def [Targeting]: ein Entscheidungsprozess zur Zielauswahl und Festlegung einer entsprechenden Reaktion, unter Berücksichtigung operativer/taktischer Anforderungen und Kapazitäten. (Millex)

■ Def [Zielbekämpfungsplanung]: Verfahren der Zielauswahl sowie der Festlegung der geeigneten Zielbekämpfungsmittel unter entsprechender Berücksichtigung der Einsatzerfordernisse und -möglichkeiten. (AAP-6 Übersetzung)

111. sihtstruktuur

task organization

■ Def: jõudude ajutine rühmitus, mis on ette nähtud konkreetse põhiülesande täitmiseks [FM 5-0 tõlge]. (Militerm)

Truppeneinteilung, die

■ Def: zeitlich begrenzte Unterstellungsregelung für Einsätze und Übungen, mit der ein militärischer Führer seine und ihm vorübergehend unterstellte Truppenteile zur Erfüllung eines bestimmten Auftrags einteilt und die er lageabhängig verändern kann. Sie ist Teil des Operationsbefehls. (HDv 100/900)

112. **sisseimbumine**

infiltration

■ Def: võtte ja toiming, mille puhul liigutakse ühekaupa või väikestes gruppides üle, läbi või ümber vaenlase positsioonide nii, et neid ei avastata [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Infiltration, die; Einsickern, das

■ Def [Infiltration]: das unauffällige Eindringen verdeckt handelnder bzw. kämpfender Kräfte in einen Raum oder eine Organisation bzw. das Einsickern von Spezialeinsatzkräften in einen vom Feind besetzten oder überwachten Raum [Beilage 1, „Führungsbegriffe“]. (Millex)

■ Def [Einsickern]: Verfahren im Angriff mit dem Zweck, in vom Feind besetztes oder überwacht Gelände unbemerkt, meist abgesessen und stark aufgelockert einzudringen. (HDv 100/900)

113. **staap**

staff

■ Def: sõjaväelises struktuuris rühm sõjaväelasi ja teenistujaid, kes toetavad ülemat tema ülesannete täitmisel [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Stab, der

■ Def: die organisatorisch zusammengefasste Personengruppe eines Kommandos vom kleinen Verband aufwärts zur Beratung und Unterstützung des Kommandanten bei der Durchführung seiner Führungsaufgaben [MiB 91; RdNr. 578]. (Millex)

114. **sõjakäik, kampaania**

campaign

■ Def: sõjaliste operatsioonide kogum, mis on kavandatud ja ellu viidud kindla aja jooksul ja kindlal geograafilisel alal strateegilise eesmärgi saavutamiseks ning milles tavaliselt osalevad nii mere-, maa- kui ka õhujõud [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Feldzug, der

■ Def: aus einer oder mehreren Schlachten bestehende militärische Handlung der strategischen oder operativen Führung, die auf ein militärpolitisches oder militärstrategisches Ziel hin ausgerichtet ist. Er wird teilstreitkraftübergreifend und meist im Zusammenwirken mit Streitkräften mehrerer Staaten geführt. (HDv 100/900)

115. **sõjatander, sõjateater**

theatre of war, Theatre Area of Operations, TAOO

■ Def: kontinendi või ookeani osa koos selle kohal oleva õhuruumiga, mille piires valmistutakse ette ja viiakse läbi strateegilisi operatsioone [TERM-KOMI] [SÕJA-MAPR] (Militerm)

Kriegsschauplatz, der

■ Def: die zusammenfassende Bezeichnung für den Raum, in dem die militärstrategische Führung einen oder mehrere Feldzüge koordiniert. (HDv 100/900)

116. **sõjategevus, sõjalised operatsioonid**

military action, military operations, MILOPS

■ Def: riigi relvajõudude tegevus riigi relvastatud kaitsel [TERM-KOMI]. (Militerm)

Operationen (Pl.)

■ Def: zeitlich und räumlich zusammenhängende militärische Handlungen von Kräften, die auf die Erreichung einer gemeinsamen Zielsetzung ausgerichtet sind. („Der Rote Esel“)

117. **taandumine**

withdrawal, withdrawal operation

■ Def: plaanitud tegevus, mille käigus vaenlasega kokkupuutes olevad üksused rebivad end vaenlasest lahti [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Lösen vom Feind, das

■ Def: besondere Gefechtshandlung mit dem Zweck, eine im Kampf stehende Truppe vom Feind zu trennen und ihr so erneut Handlungsfreiheit zu verschaffen. (HDv 100/900)

Erläuterung: Das Lösen vom Feind kann geplant sein oder auf Grund der Lage notwendig werden. Es kommt darauf an, daß der Feind Absicht und Beginn nicht bemerkt und die Truppe rasch Abstand gewinnt.

118. **tagalaala**

rear area, RA

■ Def: ala, mis ulatub mis tahes ülema vastutusala tagumisest piirijoonest ettepoole järgmise madalama tasandi üksuse vastutusala tagumise piirijooneni. Seda ala kasutatakse peamiselt lahinguteeninduseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

rückwärtiges Gebiet

■ Def: allgemeine Bezeichnung für Gebiete hinter einer zum Kampf gegliederten Truppe. (HDv 100/900)

119. **taktikaline juhtimisõigus**

tactical control, TACON

■ Def: õigus suunata ja juhtida liikumisi või manöövreid, mis on vajalikud määratud ülesannete täitmiseks, üksikasjalikult ja enamasti vastutusala piires [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Tactical Control, das

■ Def: die ins Einzelne gehende und im Allgemeinen örtliche Führung von Bewegungen oder taktischen Maßnahmen, die zur Erfüllung der übertragenen Aufgaben und erteilten Aufträge erforderlich sind. (ZDv 1/50)

120. taktikaline käsuõigus

tactical command, TACOM

■ Def: ülemale delegeeritud õigus määrata ülesandeid temale alluvatele jõududele, et täita kõrgema ülema antud ülesannet [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Tactical Command, das

■ Def: die einem Kommandanten übertragene Befugnis, den ihm unterstellten Kräften Aufgaben und Aufträge zur Erfüllung des ihm von einer übergeordneten Führungsebene erteilten Auftrags zuzuweisen. (ZDv 1/50)

121. tegevusliin

line of operation

■ Def: kampaania- või operatsiooniskeemis joon, mis ühendab ajas ja ruumis otsustavaid punkte teel raskuskeskme poole [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Operationslinie, die

■ Def: in der Operationsplanung die Linie, die Schlüsselbereiche unter Berücksichtigung von Zeit und Raum in Richtung des Zentrums der Kraftentfaltung und Handlungsfähigkeit verbindet. (Wörterbuch der Bundeswehr für Einsätze der Streitkräfte, adaptiert)

122. tegevusplaan

operation plan, operational plan, OPLAN

■ Def: plaan üksiku operatsiooni või mitme seostatud operatsiooni samaaegselt või järjestatud elluviimiseks. Plaan põhineb tavaliselt kindlatel eeldustel ning kõrgem juhtkond kasutab seda sõjalise suunisenä, mille alusel alluvad ülemad saavad koostada toetavad plaanid ja käsud. Tavaliselt kasutatakse nimetust "plaan" termini "käsk" asemel, kui tegevuseks hakatakse valmistuma tükk aega varem. Tegevusplaan võib jõustuda ettemääratud ajal või vastava märguande peale ning muutub seejärel tegevuskäsuks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Märkus: üldtasandil [KOMISJON].

Operationsplan, der; OPLAN

■ Def [Operationsplan]: das Ergebnis der Planung der operativen Führung und Grundlage des Operationsbefehles. (Millex)

■ Def [OPLAN]: der Plan zur Führung einer Operation, der im Rahmen der Vorbereitung erstellt wird. („Der Rote Esel“, adaptiert)

Anmerkung: nach NATO-Verständnis ist zwischen Planung und Ausführung strikt zu unterscheiden. Zur Ausführung eines OPLAN wird aus diesem erst eine OPOD [operations order, Operationsbefehl] entwickelt. Der OPLAN ist damit im Verständnis nicht deckungsgleich mit dem Operationsplan gemäß HDv 100/200 (Stand 10/98), der Teil des Operationsbefehls ist. („Der Rote Esel“)

123. **tegevusvariant, tegevuskäik**

Course of Action, COA

■ Def: olukorrahinnangu käigus tehtud valik, mis võimaldab täita põhiülesande või ülesande või aitab kaasa selle täitmisele ning mille alusel töötatakse välja üksikasjalik plaan [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Handlungsmöglichkeit, die

■ Erklärung: ein Begriff des Führungsverfahrens, der eine Möglichkeit aufzeigt oder dazu beiträgt den eigenen Auftrag zu erfüllen. Aus der Handlungsmöglichkeit wird ein umfassender Plan entwickelt. (Millex)

124. **tiib**

flank

■ Def 1: rinde või rivi parem- või vasakpoolne äär. Pöörete järel tiibade nimetus ei muutu [SÕJA-1998]. (Militerm)

■ Def 2: lahingukorra äärmine parem- või vasakpoolne osa [SÕJA-1998]. (Militerm)

Flanke, die

■ Def: der in die Tiefe reichende Raum hinter den Flügeln einer zum Kampf gruppierten Truppe oder an den Seiten einer marschierenden Truppe [MiB RdNr 240]. (Millex)

125. **tsiviil-sõjaline koostöö, tsiviil-militaarkoostöö**

Civil-Military Cooperation, CIMIC

■ Def: tegevuse kooskõlastamine ja koostöö missiooni toetuseks NATO sõjaväelise ülema ja tsiviilorganite, sealhulgas riigi elanikkonna ja kohalike võimuorganite ning rahvusvaheliste, riiklike ja valitsusväliste organisatsioonide ja ametkondade vahel [AAP-6 tõlge]

Civil-Military Cooperation, das

■ Def: Gesamtheit der Mittel und Maßnahmen, welche die Beziehung zwischen NATO-Befehlshabern und nationalen zivilen und militärischen Behörden und Dienststellen sowie der Zivilbevölkerung in einem Gebiet unterstützen, in dem militärische Kräfte der NATO bereits eingesetzt sind oder einen Einsatz planen. Civil-Military Cooperation kann auch die Zusammenarbeit von NATO-Befehlshabern mit nichtstaatlichen oder internationalen Stellen und Organisationen einschließen. (HDv 100/900)

*Anmerkung**: der deutsche Begriff „zivil-militärische Zusammenarbeit“ wird ausschließlich auf nationaler Ebene benutzt.

126. **tugevdamine**

reinforcing

■ Def: suurtükiväe keelepruugis taktikaline ülesanne, milles üks suurtükiväeüksus täiendab teise suurtükiväeüksuse tuld [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Feuerverstärkung, die

■ Def: artilleristische Feuerunterstützung für einen Großverband durch die Artillerie eines anderen Großverbandes. (HDv 100/900)

127. **tulejõud**

firepower

■ **Def:** tuli, mida on võimeline andma mingi tulepositsioon, üksus või relvasüsteem [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Feuerkraft, die

■ **Def:** Stärke des Feuers, das aus einer Stellung, von einem Truppenteil oder einem Waffensystem abgegeben werden kann. (AAP-6 Übersetzung)

128. **tulekeeluala**

no-fire area

■ **Def:** määratud ala, kuhu ei tohi anda tuld ja/või kuhu ei tohi ulatuda tuleandmise kaudsed mõjud [KOMISJON]. (Militerm)

Feuerverbotsraum, der

■ **Def:** ein Raum (meist ein Polygon oder ein Kreis), in den keinerlei Feuer eigener Waffen oder Auswirkung dieses Feuers gestattet ist. (Millex)

129. **tuletoetuse kooskõlastusmeede**

fire support coordination measure, FSCM

■ **Def:** maaväe- või meredessandi ülemate rakendatav meede sihtmärkide ründamiseks ja samaaegselt sõbralike jõudude julgustamiseks [DOD tõlge]. (Militerm)

Feuerkoordinierungsmaßnahme, die

■ **Erklärung:** Feuerkoordinierungsmaßnahme wird durch den Kommandanten festgelegt und ist eine Sicherheitsmaßnahme, um eigene Kräfte und am Gefecht Unbeteiligte vor der Wirkung und den Auswirkungen des eigenen Feuers zu schützen, Kollateralschäden zu vermeiden und die Koordination des Feuers im Kampf der verbundenen Waffen zu gewährleisten [DVBH „Führungsbegriffe“]. (Millex)

130. **tuletoetuse kooskõlastusjoon**

Fire Support Coordination Line, FSCL

■ **Def:** kindlaksmääratud operatsioonialal maaväe või meredessantväe ülema kehtestatud joon, mis tähistab nõuet kooskõlastada väe teiste osiste tuld, mis võib mõjutada ülema jooksvat ja plaanitud tegevust. Tuletoetuse kooskõlastusjoon kehtib õhu-, maa- või mereväerelvadele, mis tuleandmisel vee- või maapealsetele sihtmärkidele kasutavad igasugust lahingumoonat. Tuletoetuse kooskõlastusjoon tuleb kehtestada kooskõlastatult asjaomaste ülemate ja toetuselementidega. Sellest joonest eespool paiknevate vee- või maapealsete sihtmärkide ründamine peab toimuma maaväe või meredessantväe vastava ülema tervikjuhtimisel või tema loa alusel. Välja arvatud juhul, kui tegemist on eriolukorraga, peavad tuletoetuse

Koordinierungslinie für Feuerunterstützung, die

■ **Def:** von dem zuständigen Truppenführer der Landstreitkräfte festgelegte Linie zur Koordination des Feuers von Waffen, die ihm zwar nicht unterstellt sind, sich jedoch auf die laufenden taktischen Operationen auswirken können. (AAP-6 Übersetzung)

Erläuterung: Die Koordinierungslinie für Feuerunterstützung dient zur Koordination des Feuers luft-, land- oder seegestützter Waffensysteme gegen Erdziele, ungeachtet der dabei eingesetzten Munition. Die Koordinierungslinie für Feuerunterstützung soll eindeutig erkennbaren Geländemerkmale folgen. Sie ist im Einvernehmen mit dem zuständigen Führer der taktischen Luftstreitkräfte und anderen Unterstützungskräften

kooskõlastusjoonest tagapool paiknevaid sihtmärke ründavate vägede ülemad kooskõlastama kõigi asjasepuutuvate ülematega, et hoida ära omatulekaotusi ning ühtlustada ühiseid eesmärke [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Märkus: Selle definitsiooni puhul mõeldakse termini „veepealsed sihtmärgid” all kindlaksmääratud operatsiooniala rannavetes või siseveekogudel paiknevaid sihtmärke [AAP-6 tõlge].

131. tuvastamine, identifitseerimine

identification

■ Def: avastatud objekti kohta täpse kirjelduse hankimine mis tahes tegevuse või vahenditega, et reaalses oleks võimalik teha kindlaid otsuseid, k.a relvade kasutamise kohta [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

132. tõke, takistus

obstacle

■ Def: looduslik või tehisobjekt, mis loob füüsilise takistuse või ohu masinate, elavjõu või lahingurivistuse liikumisele [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

133. tõkkesõlm

barrier

■ Def: rida omavahel seotud tõkkeid, mis on mõeldud või mida kasutatakse vastase väeüksuse liikumise avastamiseks, kanaliseerimiseks, suunamiseks, piiramiseks, aeglustamiseks või peatamiseks ning vastase isikkoosseisu ning varustuse kadude ja ajakulu suurendamiseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

festzulegen. Unterstützungskräfte dürfen Ziele jenseits der Koordinierungslinie für Feuerunterstützung ohne vorherige Abstimmung mit dem Führer der Landstreitkräfte bekämpfen, soweit dabei am Boden keine die eigenen Operationen beeinträchtigenden Wirkungen auf oder diesseits der Koordinierungslinie verursacht werden. Die Bekämpfung von Erdzielen diesseits der Koordinierungslinie ist mit dem zuständigen Führer der Landstreitkräfte abzustimmen. (AAP-6 Übersetzung)

Anmerkung:* auf der nationalen Ebene bezieht sich der Begriff in Deutschland auf das Zusammenwirken zwischen Land- und Luftstreitkräften.

Identifizierung, die

■ Def: Bestimmung der Zugehörigkeit einer entdeckten Person, eines Gegenstands oder Phänomens zu den eigenen oder zu gegnerischen Kräften durch eine Handlung oder ein Mittel. (AAP-6 Übersetzung)

Hindernis, das

■ Erklärung: Sammelbegriff für natürliche oder künstliche Gegebenheiten des Geländes, Sperren, Verwüstungen und großflächige Kontaminationen, die Bewegungen einschränken oder zum Erliegen bringen. (HDv 100/900)

Sperre, die

■ Def: zusammenhängende Gruppe von Hindernissen, die in der Absicht angelegt wird, Bewegungen des Feindes festzustellen, in bestimmte Richtungen zu lenken, einzuschränken, zu verlangsamen oder zu unterbinden und dem Feind zusätzliche Personal-, Material- und Zeitverluste beizubringen. (AAP-6 Übersetzung)

Anmerkung:* außer des Sperrsystems kann der Begriff auch ein künstlich angelegtes Hindernis bezeichnen.

134. täielik käsuõigus

full command, FULL COM / COMD

■ **Def:** ülema sõjaväeline õigus ja kohustus anda alluvatele käske; hõlmab igakülgset sõjalisi operatsioone ja väehaldust ning on kasutusel vaid riigi relvajõududes [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Märkus: Rahvusvahelises kasutuses tähendab termin "käsuõigus" väiksema ulatusega võimu kui riigisisese kontekstis. Ühelgi NATO ülemal ega koalitsiooniülemal ei ole tema alluvusse määratud vägede üle täielikku käsuõigust, kuna NATO-le vägesid määrates annavad riigid üle üksnes operatiivkäsu- või operatiivjuhtimisõiguse. [AAP-6 tõlge]

135. vaenlase õhukaitse mahasurumine

suppression of enemy air defences, SEAD

■ **Def:** tegevus, mis neutraliseerib, ajutiselt nõrgendab või hävitab vaenlase õhukaitse purustavate ja/või häirivate vahenditega [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

136. vallutama

seize, to

■ **Def:** puhastama määratud maa-ala vastase üksustest ja saavutama kontrolli selle üle [KOMISJON]. (Militerm)

Full Command, das; Unterstellung in jeder Hinsicht, die

■ **Def** [Full Command]: die nur nationalen Kommandanten zustehende, alle Gebiete des militärischen Bereiches umfassende Befehlsgewalt. Sie entspricht dem Begriff der Unterstellung in jeder Hinsicht. Ein internationaler bzw. multinationaler Befehlshaber hat niemals „full command“ über Streitkräfte, die ihm „assigned“ sind. (Taktisches Führungsverfahren)

■ **Kontext** [Unterstellung in jeder Hinsicht]: Bei den Unterstellungskategorien ist nach dieser ZDV [Zentraler Dienstvorschrift] vom Oberbegriff der „Unterstellung in jeder Hinsicht“ auszugehen, dem im Bereich der NATO das „full command“ entspricht. („Grundgesetz: Mitarbeiterkommentar und Handbuch“)

Anmerkung:* „Unterstellung in jeder Hinsicht“ wird nur auf der nationalen Ebene benutzt.

Unterdrücken der feindlichen bodengebundenen Luftverteidigung, das

■ **Def:** gemeinsame Maßnahme der Luft- und Landstreitkräfte mit dem Ziel, die gegnerische Luftverteidigung in einem bestimmten Raum zu stören und zu bekämpfen. Das Heer leistet dabei einen Beitrag durch Feuerunterstützung der Artillerie, Einsatz von luftmechanisierten Kräften und Kommandokräften, Aufklärung der Heeresflugabwehr und elektronischen Kampf. (HDv 100/900)

nehmen

■ **Def:** einen bestimmten Geländeraum dem Feind gegen erwarteten Widerstand durch Angriff entreißen. (HDv 100/900, adaptiert)

137. **varjamine, varje**

concealment

■ Def: kaitse vaatluse või seire eest [AAP-6 tõlge]

Deckung gegen Sicht, die

■ Def: Schutz gegen Beobachtung und Überwachung. (AAP-6 Übersetzung)

138. **vastuvõtva riigi toetus**

Host Nation Support, HNS

■ Def: vastuvõtva riigi poolt rahu-, kriisi- või sõjaajal antav tsiviil- ja sõjaväeline toetus NATO ja/või teistele vägedele ja NATO struktuuridele, mis paiknevad vastuvõtva riigi territooriumil, tegutsevad seal või sealt lähtudes või on lähimas vastuvõtva riigi territooriumi [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Host Nation Support, das

■ Def: zivile und militärische Unterstützungsleistungen durch einen Aufnahmestaat für verbündete/befreundete Streitkräfte und internationale Organisationen, die sich auf seinem Hoheitsgebiet befinden. (Hdv 100/900)

139. **viivitustegevus, viivitusoperatsioon**

delaying operation, delaying action

■ Def: operatsioon, kus surve alla sattunud jõud püüavad võita aega maa-ala loovutamise, aeglustades vaenlase edasiliikumise kiirust ja tekitades talle võimalikult suuri kaotusi, ise põhimõtteliselt otsustavasse lahingusse astumata [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Verzögerung, die

■ Def: eine Einsatzart mit dem Zweck, unter Erhaltung der eigenen Kampfkraft die Feindkräfte zu verlangsamen oder zeitlich begrenzt zum Stehen zu bringen, dabei abzunutzen und Zeit zu gewinnen [Einsatzkonzept]. (Millex)

140. **võitlusvöönd**

combat zone, CZ

■ Def: ala, mis jääb armeegrupi tagala piirjoonest ettepoole. See jaguneb: a) eesmiseks võitlusvööndiks, mis hõlmab korpuse tagala piirjoonest ettepoole jääva ala; b) tagala võitlusvööndiks, mis tavaliselt hõlmab territooriumi korpuse tagala piirjoone ja armeegrupi tagala piirjoone vahel [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Kampfzone, die

■ Def: nach vorne nicht begrenzter Teil des Kriegsschauplatzes, der rückwärts an die Verbindungszone angrenzt. Abhängig von der Zuständigkeit für die Operationsführung besteht die Kampfzone aus der vorderen Kampfzone, im allgemeinen NATO-Operationsgebiet, und der rückwärtigen Kampfzone, die Teil des nationalen Operationsgebietes ist. (Hdv 100/900)

Märkus: Eestis kasutatakse seda terminit armeegrupist madalama taseme üksuste kohta [KOMISJON].

141. võtmemaastik

key terrain

■ Def: paikkond või ala, mille hõivamine või hoidmine annab kummalegi võitlevale poolele suure eelise [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Schlüsselgelände, das

■ Def: Teil des Raumes im eigenen Verantwortungsbereich, dessen Besitz oder Behauptung für den eigenen Erfolg entscheidend ist. Der militärische Führer entscheidet, ob Schlüsselgelände zu nehmen, zu halten oder auf andere Art vor dem Zugriff des Feindes zu schützen ist. (HDv 100/900)

142. väehaldamisõigus

administrative control, ADCON

■ Def: alluvate või muude struktuuride suunamine või käsutamine administratiivküsimumustes, nt. personalijuhtimise, varustamise, teenuste jm valdkondades, mis ei kuulu alluvate või muude struktuuride sõjaliste ülesannete hulka [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Administrative Control, das; truppdienstliche Unterstellung, die

■ Def [Administrative Control]: eine Form der Unterstellung, die die persönlichen (insbesondere disziplinären) Angelegenheiten, die Belange der Logistik, die elektronische Aufklärung bzw. Fernmeldeaufklärung sowie Angelegenheiten in besonderen Aufgabenstellungen umfasst. (Taktisches Führungsverfahren)

■ Def [truppdienstliche Unterstellung]: das grundlegende Unterstellungsverhältnis in den Streitkräften. Sie leitet sich aus der Organisation der Streitkräfte ab und umfasst alle Aufgaben eines Vorgesetzten, deren Erledigung der Herstellung und Erhaltung der Einsatzbereitschaft des ihm anvertrauten Personals und Materials dient. Hierzu gehören im Wesentlichen, soweit nicht andere Unterstellungsverhältnisse angeordnet sind: die persönlichen – insbesondere die disziplinären – Angelegenheiten, die Ausbildung, die Versorgung sowie sonstige fachliche Angelegenheiten. Die truppdienstliche Unterstellung umfasst nicht die Unterstellung für den Einsatz. (ZDv 1/50)

*Anmerkung**: „truppdienstliche Unterstellung“ ist nur in Deutschland auf nationaler Ebene gebräuchlich. Auf internationaler Ebene gilt ebenso „Administrative Control“.

143. väekaitse, väeüksuse kaitse

force protection, FP

■ Def: kõik meetmed ja vahendid, mille eesmärk on minimeerida isikkoosseisu haavatavust, rajatiste,

Militärischer Eigenschutz

■ Def: die ständige und umfassende Anwendung aller Maßnahmen und Mittel zur Minimierung der

varustuse ja operatsioonitegevuse kahjustatavust mis tahes ohule mis tahes olukorras, et säilitada väeüksuse tegevusvabadus ja tegevustõhusus [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Verwundbarkeit von Personen, Material und Infrastruktur bzw. der Gefährdung von Einsätzen gegen Bedrohungen aller Art, um die eigene Handlungsfreiheit und Wirksamkeit in Frieden, Übung und Einsatz zu erhalten [OpFü]. (Millex)

*Anmerkung**: der Begriff ist nur in Österreich gebräuchlich.

144. **õhukaitse eelhoiatus, eelhoiatus**

Frühwarnung, die

early warning, EW, air defence early warning

■ **Def**: varane teadustamine tundmata relvade või relvakandjate väljalaskmisest või lähenemisest [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

■ **Def**: Luftlageinformation über die Annäherung von unbekanntem oder als feindlich erkannten Waffen oder Waffenträgern. (HDv 100/900)

145. **õõnestus**

Subversion, die; Zersetzung, die

subversion

■ **Def**: riigi sõjalise, majandusliku või poliitilise tegevuse nõrgestamiseks kavandatud tegevus tema kodanike moraali, lojaalsuse või usaldatavuse õõnestamisega [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

■ **Def** [Subversion]: eine Form des bewaffneten oder unbewaffneten Kampfes gegen das Gesellschaftssystem eines Staates, der im Inneren einer Gesellschaft ansetzt und unter Verwendung sowohl legaler als auch illegaler Mittel eine Veränderung der politischen Gegebenheiten zum Ziel hat. [DVBH „Führungsbegriffe“]. (Millex)

■ **Def** [Zersetzung]: Tätigkeit, die darauf gerichtet ist, die militärische Stärke, die Wirtschaftskraft oder die politische Festigkeit eines Staates zu schwächen, indem der Verteidigungswille, die Loyalität oder die Verlässlichkeit seiner Bürger untergraben werden. (AAP-6 Übersetzung)

146. **ühendusteed**

Verbindungslinien (Pl.)

lines of communications, LOCs

■ **Def**: kõik maa-, vee- ja õhuteed, mis ühendavad tegutsevaid relvajõude ühe või mitme tegevusbaasiga ja mida mööda liiguvad sõjaväevarustus ning tugevdusüksused [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

■ **Def**: Verkehrsnetze zu Land, in der Luft und zur See, die Truppenteile im Einsatz mit ihrer Basis verbinden, auf denen sie marschieren und über die sie Unterstützungsleistungen erhalten. (HDv 100/900)

147. **ühendusvöönd**

communications zone, COMMZ

■ Def: operatsiooniala tagaosa (asub võitlusvööndi taga, kuid piirneb sellega), kus asuvad ühendusteed, varustus- ja evakuatsioonirajatised ning muud vahendid, mis on vajalikud väliüksustele viivitamatu toetuse ja hoolduse tagamiseks [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

Verbindungszone, die

■ Def: Gebiet des Kriegsschauplatzes rückwärts der Kampfzone. (HDv 100/900)

148. **üldtoetus**

general support, GS

■ Def: toetus, mida osutatakse toetatavale väele tervikuna, mitte selle konkreetsetele allüksustele [AAP-6 tõlge]. (Militerm)

allgemeine Unterstützung

■ Def: die der unterstützten Truppe in ihrer Gesamtheit und nicht einem bestimmten Teil dieser Truppe gewährte Unterstützung. (AAP-6 Übersetzung)

149. **ülema kavatsus, väejuhi kavatsus**

commander's intent

■ Def: sõjakäigu või operatsiooni soovitud eesmärkide ja lõpptulemuse saavutamise lühikirjeldus [AJP-3.2 tõlge]. (Militerm)

Absicht des Befehlshabers, die; Absicht des Kommandeurs, die

■ Def: die grundsätzliche, allgemein gehaltene Orientierungsvorgabe und Schwerpunktsetzung des Befehlshabers/Kommandeurs für die Entwicklung von Handlungsmöglichkeiten – seine „Idee des Gefechts“. („Der Rote Esel“)

Erläuterung: Der „*Intent*“ ist Ausgangspunkt sowohl für die Planung des eigenen Stabes als auch der nachgeordneten Ebene. Er soll vom Befehlshaber/Kommandeur persönlich formuliert und auch schriftlich festgehalten werden. Er ist nicht gleichzusetzen mit der „eigenen Absicht“. Die eigene Absicht gibt den Entschluss und die Grundzüge der Operationsführung wieder und steht somit am Ende der Entscheidungsfindung. („Der Rote Esel“)

150. **ülioluline võime**

critical capability

■ Def: vahend, millest sõltub raskuskeskme toime ja mis on oluline määratud või eeldatava eesmärgi täitmisel [DOD tõlge] (Militerm)

Schlüsselfähigkeit, die

■ Kontext: CoG [Zentren der Kraftentfaltung und Handlungsfähigkeit] bestehen in den seltensten Fällen nur aus einem einzigen Element. Meist sind sie komplexe

Gebilde und beruhen auf einer Anzahl von Schlüsselfähigkeiten. Aus nur bedingt vorhandenen oder gar fehlenden Schlüsselfähigkeiten entstehen Schwächen oder Verwundbarkeiten. („Der Rote Esel“)

6.1. Eestikeelsete terminite register

ahistamine 1
avalik informatsioon 2
avalik teave 2
avastamine 3
eelhoiatus 144
eelvägi 4
eemal hoidma 5
eesmärk 6
eessihitaja 7
elavjõu kaotus 30
elektrooniline sõda 8
elektrooniline võitlus 8
eriolukorra plaan 9
erioperatsioonid 10
e-sõda 8
etappimine 11
ettemääramata sihtmärk 12
faasidesse jaotamine 11
grupeerimine 13
huviala 14
huvipiirkond 14
häireks ette valmistama 15
häirevalmidusse seadma 15
hävitama 16
identifitseerimine 131
irdumispunkt 17
jooksev luureteave 18
jooksvad luureandmed 18
juhtimine 19
julgeolek 20
juurdevedu 21
jõukasutusreeglid 22
jälgimine 23, 24
järeljulgestus 25
järelvägi 26
kahjutuks tegema 27
kahjutustama 27
kaitse sügavuses 28
kallaletung 29
kampaania 114
kaotus 30
kaudtule eessihitaja 7
kaudtulevastane tuli 31
kaudtuli 32
keskjuhtimine 33
kindlakstegemine 34
kogumisplaan 35
konflikt 36
konflikt 98
kontrollpunkt 37
koondumisala 38
kooskõlastusõigus 39
koosteala 40
koostegutsemisvõime 41
koostöö 42
kriitiline haavatavus 43
kulminatsioonipunkt 72
kurnamine 44
kõrge tasuvusega sihtmärk 45
käsuliin 46
lagundama 47
lahingufunktsioonid 51
lahingukord 48
lahinguplaan 49
lahinguruum 50
lahinguteave 51
lahinguteenindus 52
lahinguvalmidus 53
lahinguvõimsus 54
lahinguväli 55
lahinguvälja eesliin 56
lahinguvälja luureettevalmistus 57
laialijagamine 58
LaTe 53
liikuvus 59
liikuvuse tõkestamine 60
liitlasoperatsioon 71
luure algteave 61
luure vastutusala 62
luure vastutuspiirkond 62
luurehinnang 63
lõpptulemus 64
läbimurdmine 65
läbimurre 65
läbipääsu rajama 66
lähtepunkt 67
mahasurumine 68
manööver 69
missioon 70
mitmeriigioperatsioon 71
mobiilsus 59
murdumispunkt 72

mõjuala 73
 mõjupiirkond 73
 mäss 74
 mässuliikumine 74
 mööduma 75
 neutraliseerima 27
 olukorrahinnang 76
 oluline varjatav teave 77
 oma üksuste eesjoon 78
 operatiivjuhtimisõigus 79
 operatiivkäsuõigus 80
 operatsiooniala 83
 operatsioonijulgeolek 81
 operatsioonijulgeoleku meetmed 81
 operatsioonikujustus 82
 operatsioonipiirkond 83
 operatsiooniplaan 84
 otsetoetus 85
 otsetuli 86
 otsustav punkt 87
 pealetung 88
 pete 89
 pettetegevus 89
 piirijoon 90
 psühholoogiline operatsioon 91
 psühholoogiline tegevus 91
 psühhomeetmed 91
 psühhooperatsioon 91
 purustamine 92
 põhipingutus 93
 põhiülesanne 94
 rahuoperatsioon 95
 rahutagamisoperatsioon 95
 raskuskese 96
 raskuspunkt 96
 relvajõudude mobilisatsioon 97
 relvakonflikt 98
 reserv 99
 riiklik mobilisatsioon 100
 ründeobjekt 101
 rünnakukahjustuste hinnang 102
 rünne 103
 rünne 29
 samakõlastamine 104
 seire 105
 seire 23, 24
 seiskama 106
 sektor 107
 siduma 108
 sihtmärgi kinnistamine 109
 sihtmärkide määramine 110
 sihtstruktuur 111
 sisseimbumine 112
 staap 113
 sõjakäik 114
 sõjaline ahistamine 1
 sõjaline missioon 70
 sõjalised operatsioonid 116
 sõjatander 115
 sõjateater 115
 sõjategevus 116
 sügavkaitse 28
 sünkroonimine 104
 taandumine 117
 tagalaala 118
 takistus 132
 taktikaline juhtimisõigus 119
 taktikaline käsuõigus 120
 tegevuskäik 123
 tegevusliin 121
 tegevusplaan 122
 tegevusvariant 123
 tiib 124
 tsentraliseeritud juhtimine 33
 tsiviil-militaarkoostöö 125
 tsiviil-sõjaline koostöö 125
 tugevdamine 126
 tulejõud 127
 tulekeeluala 128
 tuletoetuse kooskõlastusjoon 130
 tuletoetuse kooskõlastusmeede 129
 turm 103
 tuvastamine 131
 tõke 132
 tõkestamine 60
 tõkkesõlm 133
 täielik käsuõigus 134
 vaenlase õhukaitse mahasurumine 135
 vallutama 136
 varjamine 137
 varje 137
 varude täiendamine 21
 vastuvõtva riigi toetus 138
 viivitusoperatsioon 139
 viivitustegevus 139
 võitlusvõõnd 140
 võtmemaastik 141
 väehaldamisõigus 142

väejuhi kavatsus 149
väekaitse 143
väetüksuse kaitse 143
vägede koondumisala 38
õhukaitse eelhoiatus 144
õõnestus 145

ühendusteed 146
ühendusvöönd 147
üldtoetus 148
ülema kavatsus 149
ülioluline võime 150

6.2. Saksakeelsete terminite register

- Ablaufpunkt, der 67
Abnutzung, die 44
abriegeln 5
Absicht des Befehlshabers, die 149
Absicht des Kommandeurs, die 149
Administrative Control, das 142
aktuelle Erkenntnisse (Pl.) 18
alarmieren 15
allgemeine Unterstützung 148
Angriff, der 88
Angriffsziel, das 101
Artilleriebekämpfung, die 31
Aufklärung zur Vorbereitung des Gefechts, die 57
Aufklärungsbereich, der 62
Aufstand, der 74
Auftrag, der 94
Ausfall, der 30
Auslaufpunkt, der 17
ausschalten 27
Befehlsweg, der 46
besonders schutzbedürftige eigene Informationen 77
Beurteilung der Feindlage, die 63
bewaffneter Konflikt 98
Beweglichkeit, die 59
Bewegung, die 69
binden 108
Civil-Military Cooperation, das 125
CONPLAN, das 9
Coordinating Authority, das 39
Deckung gegen Sicht, die 137
direktes Feuer 86
Einbruch, der 65
Einflussbereich, der 73
Einsatz, der 70
Einsatzbereitschaft, die 53
Einsatzplan, der 49
Einsatzregeln (Pl.) 22
Einsatzunterstützung, die 52
Einsickern, das 112
Einteilung in Phasen, die 11
elektronischer Kampf 8
Endzustand, der 64
Entdeckung, die 3
Erkennung, die 34
Eventualfallplan, der 9
Feindkräfte binden 108
Feldzug, der 114
Feuerkoordinierungsmaßnahme, die 129
Feuerkraft, die 127
Feuerverbotsraum, der 128
Feuerverstärkung, die 126
Flanke, die 124
Folgeversorgung, die 21
Friedensmission, die 95
friedensunterstützender Einsatz 95
Frühwarnung, die 144
Führung, die 19
Full Command, das 134
Gefechtsfeld, das 55
Gefechtsnachrichten (Pl.) 51
Gefechtsraum, der 50
Gefechtsstreifen, der 107
Gegenfeuer, das 31
Gelegenheitsziel, das 12
gemeinsame Operation, die 71
Gravitationszentrum, das 96
Grenze, die 90
grundlegende Erkenntnisse (Pl.) 61
Gruppierung der Kräfte, die 13
Handlungsmöglichkeit, die 123
Hemmen feindlicher Bewegungen, das 60
Hindernis, das 132
Host Nation Support, das 138
Identifizierung, die 131
indirektes Feuer 32
Infiltration, die 112
Informationsgewinnungsplan, der 35
Interessenbereich, der 14
Interoperabilität, die 41
IPB-Prozess, der 57
Kampfkraft, die 54
Kampfplan, der 49
Kampfzone, die 140
Konflikt, der 36
Kontrollpunkt, der 37
Koordinierungslinie für Feuerunterstützung, die 130
Kräftebild, das 48
Kräfteordnung, die 48
Kriegsschauplatz, der 115

kritische Verwundbarkeit 43
 Kulminationspunkt, der 72
 Lagebeurteilung, die 76
 Lösen vom Feind, das 117
 militärische Führung 19
 Militärischer Eigenschutz 143
 Mobilmachung, die 100
 Mobilmachung, die 97
 Montagebereich, der 40
 Nachhut, die 25
 Nachrichten für die Öffentlichkeit (Pl.) 2
 Nachtruppen (Pl.) 26
 nehmen 136
 Niederhalten, das 68
 Operational Command, das 80
 Operational Control, das 79
 Operational Design, das 82
 Operationen (Pl.) 116
 Operationsgebiet, das 83
 Operationslinie, die 121
 Operationsplan, der 122
 Operationsplan, der 84
 Operationsraum, der 83
 OPLAN, das 122
 OPLAN, das 84
 Plan für die Nachrichtenbeschaffung, der 35
 Plan für die Nachrichtengewinnung, der 35
 Prioritätsziel, das 45
 psychologische Operation, die 91
 Reserve, die 99
 rückwärtiges Gebiet 118
 Rules of Engagement (Pl.) 22
 Schlüsselbedingung, die 87
 Schlüsselbereich, der 87
 Schlüsselfähigkeit, die 150
 Schlüsselgelände, das 141
 Schwäche, die 43
 Schwerpunkt, der 93
 Sicherheit und Geheimhaltung, die 81
 Sicherheit, die 20
 Sperre, die 133
 sperren 106
 Spezialeinsätze (Pl.) 10
 Stab, der 113
 Stören, das 1
 Sturm, der 103
 Sturm, der 29
 Subversion, die 145
 Synchronisation, die 104
 Tactical Command, das 120
 Tactical Control, das 119
 Targeting, das 110
 Täuschen, das 89
 truppendienstliche Unterstellung, die 142
 Truppeneinteilung, die 111
 Überwachung, die 105
 Überwachung, die 23
 Überwachung, die 24
 überwinden 66
 umgehen 75
 unmittelbare Unterstützung, die 85
 Unterdrücken der feindlichen
 bodengebundenen Luftverteidigung, das
 135
 Unterstellung in jeder Hinsicht, die 134
 Verantwortungsbereich der Aufklärung,
 der 62
 Verbindung, die 42
 Verbindungslinien (Pl.) 146
 Verbindungswesen, das 42
 Verbindungszone, die 147
 Verfügungsraum, der 38
 vernichten 16
 Verteidigung in der Tiefe, die 28
 Verteilung, die 58
 Verzögerung, die 139
 vordere Linie eigener Truppen, die 78
 vorderer Rand der Verteidigung 56
 vorgeschobener Beobachter 7
 Vorhut, die 4
 Weitergabe, die 58
 Wirkungsbeurteilung, die 102
 zentralisierte Führung, die 33
 Zentrum der Kraftentfaltung und
 Handlungsfähigkeit, das 96
 zerschlagen 47
 Zersetzung, die 145
 zerstören 16
 Zerstörung, die 92
 Ziel, das 6
 Zielaufklärung, die 109
 Zielbekämpfungsplanung, die 110

Resümee

Käesolev magistritöö kannab pealkirja „Eesti-saksa juhtimisalane sõjandusterminoloogia”. Töö eesmärk oli tutvustada eesti- ja saksakeelse sõjandusterminoloogia üldist olukorda, leida 150 eestikeelsele juhtimisalasele sõjandusterminile usaldusväärsetest allikatest võimalikult täpsed saksakeelsed vasted ja tuua nende seas välja võimalikud saksamaa ja austria sõjanduskeele terminoloogilised erinevused.

Magistritöö teoreetiline osa annab põgusa ülevaate oskuskeelekorralduse ja sõjandusterminoloogia seisust, sellega tegelevatest institutsioonidest, valdkonnaga seotud uurimustöödest ja välja antud sõnastikest. Samuti käsitleb see terminoloogiateooria põhimõisteid ja praktilise osa koostamise aluseks olnud meetodikat ja põhimõtteid. Töö põhirõhk on eesti- ja saksakeelsete terminite ja definitsioonide/selgitustega terminiloendil ning analüüsis toodud näidetel, mis ilmestavad antud valdkonna tekstide tõlkimisel ette tulla võivaid probleeme.

Loend ei ole mingil juhul lõplik ega täielik. Kuna see on koostatud konkreetse dokumendi teksti põhjal, on valim mõistepesasid silmas pidades juhuslik. Terminoloogiatöö süstemaatilisuse nõude seisukohast on see suur puudus, kuid teksti- ja tõlkepõhisele terminoloogiatööle mõeldes reaalsus. Samuti vajavad mõned nõ mitteametlikest ehk mitte dokumendiväärtusega allikatest pärit vasted kontrollimist ja vajadusel korrigeerimist või täiendamist. Kuna autor on tsiviilisik, oli talle vajalikku terminoloogiat sisaldavatele dokumentidele juurdepääs piiratud.

Äsja nimetatud puudustele vaatamata on autor seisukohal, et töö täitis oma eesmärgi. Loendisse kaasatud juhtimisalastele terminitele ei ole autorile teadaolevates töedes seni saksakeelseid vasteid koos definitsioonidega otsitud. Selle vajaduses ei ole aga riikidevahelist koostööd ja saksa keele kõnelejate arvukust silmas pidades põhjust kahelda. Loendit saab kasutada abimaterjalina sõjanduse valdkonna tekstide eesti-saksa-eesti suunal tõlkimisel. Seda hõlbustavad töö lõppu lisatud mõlemas keeles registrid. Definitsioonid annavad võimaluse võrrelda erinevaid mõistesüsteeme. Loendi võib võtta aluseks valdkonna mahukama terminipanga loomisele.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Terminiloendi koostamisel kasutatud allikad

AAP-6 Übersetzung = NATO-Glossar militärischer Fachausdrücke und Definitionen. Bonn 1964.

Austria sõjandusterminoloogia andmebaas Millex. (01.10.2009)

Baltic Land Force Doctrine. Part 1. Fundamentals. Final Draft. 2005.

Der Rote Esel = Horstmann, H. Der Rote Esel. Handbuch für den militärischen Stabsdienst und Führungsprozess. Nordstedt 2009.

Grundgesetz: Mitarbeiterkommentar und Handbuch = Clemens, T.; Umbach, D. C.

Grundgesetz: Mitarbeiterkommentar und Handbuch. Heidelberg 2002.

HDv 100/100 = Heeresdienstvorschrift 100/100 Truppenführung von Landstreitkräften. Bonn 2007.

HDv 100/900 = Heeresdienstvorschrift 100/900 Führungsbegriffe. Bonn 1998.

Sõjandusterminoloogia andmebaas Militerm. <http://mt.legaltext.ee/militerm/>. (13.04.2012)

ZDv 1/50 = Die zentrale Dienstvorschrift 1/50. Grundbegriffe zur militärischen Organisation, Unterstellungsverhältnisse, Dienstliche Anweisungen. Lutzerath 1999.

Taktisches Führungsverfahren. Dienstvorschrift für das Bundesheer. Wien 2009.

Wörterbuch der Bundeswehr für Einsätze der Streitkräfte. Allgemeiner Umdruck 1/200. Bonn 2001.

ÖMZ 2/2008 = Vego, M. Feldzugsplanung zur Counterinsurgency // Österreichische Militärische Zeitschrift 2/2008. Lk 151–162.

Kasutatud kirjandus

Braselmann, P; Ohnheiser, I. Frankreich als Vorbild? Sprachpolitik und Sprachgesetzgebung in europäischen Ländern. Innsbruck 2008.

Cabré, M. T. Terminology. Theory, methods and applications. Amsterdam 1999.

Erelt, T. Terminiõpetus. Tartu 2007.

EVS-ISO 1087-1:2002 Terminoloogiatöö. Sõnastik. Osa 1: Teooria ja rakendus. Tallinn 2002.

Kull, R. Kirjakeel, oskuskeel, üldkeel. Tallinn 2000.

Männart, Ü. Terminoloogiatöö tõlkeprotsessi osana // Õiguskeel 2002 nr 1. Lk 38–42.

Paimla, R. Jalaväetaktika terminite ühtlustamine. Magistritöö. Tartu 2007.

Tameri, T. Eesti Kaitseväe logistikaterminoloogia korrastamine. Magistritöö. Tartu 2009.

Tavast, A. Onomasioloogia ja semasioloogia vahekorra oskuskeeles. Magistritöö. Tartu 2002.

Internetiallikad

Bundessprachenamt. <http://www.bundessprachenamt.de/>. (10.05.2012)

Deutscher Bundestag. Deutsch im Grundgesetz. 2010.

http://www.bundestag.de/dokumente/analysen/2010/Deutsch_im_Grundgesetz.pdf.
(08.05.2012)

Eesti keele arendamise strateegia 2004–2010. http://www.eki.ee/keelenoukogu/strat_et.pdf.
(08.05.2012)

Gizewski, C. So könnte ein Sprachgesetz aussehen. Entwurf einer Bund-Länder-Vereinbarung „über die allgemeine Amts- und Verkehrssprache Deutsch in der Bundesrepublik Deutschland“. 2001. <http://deutschesprachwelt.de/berichte/gesetz/gizewski04.shtml>.
(08.05.2012)

Kaitseministeerium. <http://www.mod.gov.ee/et/sojandusterminoloogia>. (09.05.2012)

KVÜÕA Kaitseväe keelekeskus. <http://www.ksk.edu.ee/keelekeskus/> (12.05.2012)

Lauk, S. Kelle mure on eesti oskuskeel. 2008.

http://www.sirp.ee/index.php?option=com_content&view=article&id=7838:kelle-mure-on-eesti-oskuskeel&catid=11:varia&Itemid=16&issue=3231. (08.05.2012)

Lilleoja, T. Tõlkepõhisest terminikorraldusest. 2005.

http://www.usuteadus.ee/failid/UA1_2005/Lilleoja.pdf. (10.05.2012)

Rat für Deutschsprachige Terminologie. Terminologie. Grundlage für Fachkommunikation, Fachinformation, Fachwissen in der mehrsprachigen Informationsgesellschaft. 2005.

http://www.iim.fh-koeln.de/radt/Dokumente/RaDT_Terminologie.pdf. (08.05.2012)

Rutiku, S. Kuidas rääkida sõjast? Mõtisklus militaarkeelest. 2003. http://www.ksk.edu.ee/wp-content/uploads/2011/03/KVUOA_Toimetised_2.pdf. (10.05.2012)

Soon, T. Mõni ääremärkus terminoloogi töölaualt. 2010.

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=51920/Tiina+Soon.+M%F5ni+%E4%E4rem%E4rkus+terminoloogi+t%F6%F6laualt.pdf>. (10.05.2012)

Sprachinstitut des Bundesheeres.

<http://www.bmlv.gv.at/organisation/beitraege/lvak/sib/sib.shtml>. (10.05.2012)

Zusammenfassung

Die vorliegende Magisterarbeit befasst sich mit der Militärterminologie, genauer gesagt mit den militärischen Führungsbegriffen im Estnischen und Deutschen. Das Ziel der Arbeit ist es, einen Überblick über den allgemeinen Stand der estnisch- und deutschsprachigen Militärterminologie zu geben und die Situation anhand einer Auswahl von Führungsbegriffen zu verdeutlichen.

Die Arbeit lässt sich in zwei Teilen gliedern: den theoretischen und praktischen Teil. Im theoretischen Teil wird die allgemeine Situation der Fachsprachen und Militärterminologie beschrieben und vorgestellt, welche Institutionen für die Entwicklung und Verwaltung der Militärterminologie in Estland, Deutschland und Österreich zuständig sind. Außerdem wird ein kurzer Überblick über die bisherigen Untersuchungsarbeiten im Bereich der Militärterminologie und über die veröffentlichten militärischen Wörterbücher gegeben. Das vierte Kapitel beschreibt die Methodik, die bei der Zusammenstellung des praktischen Teils verwendet wurde. Danach wird das Ergebnis beschrieben. Im fünften Kapitel werden die bei der Arbeit entstandenen Probleme hervorgehoben.

Der praktische Teil besteht aus einer Wortliste von 150 Führungsbegriffen, die aus dem Estnischen ins Deutsch übersetzt wurden. Außer den Termini beinhaltet die Wortliste die Definitionen bzw. Erklärungen/Erläuterungen, um einen Vergleich zwischen den beiden Sprachen zu ermöglichen. Da die Suche nach den deutschen Entsprechungen über das Englische unvermeidbar war, hat die Autorin auch auf die entsprechenden englischsprachigen Termini hingewiesen. Unter Anmerkungen sind die vorhandenen terminologischen Unterschiede zwischen Deutschland und Österreich oder sonstige Besonderheiten aufgeführt worden.

Die zusammengestellte Wortliste ist auf keinen Fall endgültig und bestimmte Einträge bräuchten mithilfe der ausführlicheren Quellen eine künftige Vervollständigung. Jedoch dient sie als eine gute Basis für die weitere Entwicklung einer umfassenderen Terminologiedatenbank und könnte bis dahin als eine Übersetzungshilfe oder Vergleichsquelle der estnisch- und deutschsprachigen Militärterminologie dienen.

Kinnitan, et koostasin magistritöö iseseisvalt. Kõik kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Helle Blum

Tartu, 21. mai 2012